

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Факультет харчових технологій**

**Кафедра туризму**

До захисту  
допускається  
завідувач кафедри

\_\_\_\_\_

Олександр КОВАЛЕНКО

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

За другим (магістерським) рівнем вищої освіти

На тему: **Ремесла як основа розвитку креативних туристичних дестинацій  
(на прикладі Сумської області)**

Виконала:

\_\_\_\_\_

(підпис)

Гуць Т. С.  
(прізвище, ініціали)

Група:

ТУР 2401-1М

(Науковий) керівник:

\_\_\_\_\_

(підпис)

Онопрієнко В. П.  
(прізвище, ініціали)

**ЗАВДАННЯ**  
**на дипломну роботу студентці**

Гуць Тамілі Сергіївні

1. **Тема роботи:** Ремесла як основа розвитку креативних туристичних дестинацій Сумської області.
2. **Термін здачі студенткою закінченої роботи на кафедру:** 05.12.2025 р.
3. **Вихідні дані до роботи:** за результатами проходження виробничої практики в Охтирській міській раді, у відділі культури і туризму, а також на основі власних досліджень у сфері розвитку креативного туризму, було зібрано різноманітну інформацію щодо ролі та значення традиційних ремесел у формуванні туристичної привабливості території. Отримані матеріали дозволяють розробити практичні рекомендації та методикку використання ремесел як чинника розвитку креативних туристичних дестинацій у межах Сумської області. У процесі написання кваліфікаційної (магістерської) роботи використовувалися різноманітні джерела інформації, зокрема: наукова література, інтернет-ресурси, результати наукових досліджень, інформаційні та нормативні документи.
4. **Перелік завдань, які будуть виконуватися в роботі:** розглянути теоретичні основи креативного туризму та ремісничої діяльності; проаналізувати ремісничий потенціал Сумської області як основу креативних туристичних дестинацій; розробити та представити практичні пропозиції щодо напрямів розвитку креативних туристичних дестинацій Сумської області на основі ремесел.

**Керівник дипломної роботи** \_\_\_\_\_ професор Володимир ОНОПРИЄНКО

**Завдання прийняла до виконання** \_\_\_\_\_ студентка Таміла ГУЦЬ

Дата отримання завдання «01» лютого 2025 р.

## ПЛАН- ГРАФІК

| № п/п | Етапи написання кваліфікаційної роботи | Зміст роботи  | Результат або заключний документ етапу (підпис керівника роботи)                 | Термін виконання (контроль) |
|-------|--|---|--|-----------------------------|
| 1.    | Підготовчий                            | 1. Визначення теми роботи   | Тема кваліфікаційної роботи  | 2-й семестр                 |
|       |  | 2. Затвердження теми  | Заява на ім'я декана з зазначенням теми, з підписом завідувача випускної кафедри |                             |
|       |  | 3. Визначення плану роботи та погодження з науковим керівником  | Завдання на кваліфікаційну роботу  |                             |
|       |  | 4. Підбір та аналіз літературних джерел з теми дипломної роботи   | Список літератури  | 2-й семестр                 |
|       |  | 2. Визначення з базою (регіоном) проведення досліджень  | Господарство, наукова чи інша установа   |                             |
|       |  | 3. Підбір методик для проведення досліджень   | Методика проведення досліджень   |                             |
| 2.    | Виробнича практика                     | 1. Формування програми виробничої практики виходячи з теми кваліфікаційної роботи                           | Програма виробничої практики   | 2-й семестр                 |
|       |  | 2. Визначення базових територій (установ, господарств і т.і.) для проведення дослідження                    | Дослідження на базі визначених територій (об'єктів, установ, господарств)        | 2-й семестр                 |
|       |  | 3. Збір даних   | Фактичний матеріал   | 3-й семестр                 |
|       |  | 4. Математична обробка результатів дослідження  | Результат досліджень   |                             |
|       |  | 5. Звіт з виробничої практики – як основа для написання практичної частини дипломної роботи                 | Звіт з виробничої практики   |                             |
| 3.    | Написання кваліфікаційної роботи       | 1. Написання розділів 1-3 кваліфікаційної роботи  | Тексти розділів  | 3-й семестр                 |
|       |  | 2. Представлення першого загального варіанту кваліфікаційної роботи   | Чорновий варіант роботи  | 3-й семестр                 |
|       |  | 3. Перевірка першого варіанта роботи керівником   | Зауваження керівника   |                             |
|       |  | 4. Доопрацювання дипломної роботи з врахуванням зауважень керівника та підготовка кінцевого варіанту роботи | Чистовий варіант кваліфікаційної роботи  |                             |
|       |  | 1. Обробка зауважень наукового  | Відгук наукового   |                             |

|    |                               |   |   |   |
|----|-------------------------------|---|---|---|
| 4. | Підсумковий етап              | керівника   | керівника   | За 30 днів до визначеної дати публічного захисту (наказ на допуск до захисту кваліфікаційних робіт) |
|    |                               | 2. Представлення роботи для перевірки на Академічну доброчесність | Протокол перевірки, Висновок експертної ради        |   |
|    |                               | 3. Рецензування роботи  | Рецензія на кваліфікаційну роботу                   |   |
|    |                               | 4. Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі                | Допуск завідувача кафедри                           |   |
|    |                               | 5. Підготовка доповіді та презентації до кваліфікаційної роботи   | Доповідь, презентація                               |   |
| 5. | Захист кваліфікаційної роботи | 1. Захист кваліфікаційної роботи на засіданні ДЕК                 | Рішення Державної екзаменаційної комісії про захист | Дата публічного захисту   |

**Студентка**

\_\_\_\_\_ (підпис)

**Таміла ГУЦЬ**

**Керівник роботи**

\_\_\_\_\_ (підпис)

**Володимир ОНОПРІЄНКО**

## АНОТАЦІЯ

*Гуць Т. С. «Ремесла як основна розвитку креативних туристичних дестинацій Сумської області», ОПП «Туризм», спеціальність 242 «Туризм і рекреація», Сумський національний аграрний університет, м. Суми, 2025 р.* У даній роботі розглянуто теоретичні та практичні аспекти розвитку креативного туризму на основі ремісничої діяльності. Проаналізовано сутність і особливості креативного туризму як інноваційного напрямку туристичної галузі, що поєднує культурну спадщину, творчість та економічний розвиток територій. У роботі визначено місце ремесел у структурі креативного туризму, досліджено їхній вплив на збереження місцевої ідентичності та розвиток туристичних дестинацій. Проведено аналіз ремісничого потенціалу Сумської області, зокрема виявлено сучасний стан традиційних ремесел, рівень їх популяризації та можливості використання у туристичній діяльності. Особлива увага приділяється діяльності відділу культури і туризму Охтирської міської ради, який сприяє розвитку культурних ініціатив, організації фестивалів і майстер-класів, спрямованих на підтримку місцевих майстрів. Автором проведено оцінку туристичної привабливості ремісничих центрів регіону, проаналізовано інфраструктурні та ресурсні умови для розвитку креативного туризму, а також виконано SWOT-аналіз галузі. На основі отриманих результатів розроблено стратегічні напрями розвитку креативних туристичних дестинацій Сумщини, що базуються на використанні ремісничих традицій, творчого потенціалу громади та культурної спадщини регіону. У роботі запропоновано практичні рекомендації щодо створення туристичних маршрутів, розвитку ремісничих майстерень і проведення тематичних заходів, які сприятимуть підвищенню туристичної привабливості регіону, збереженню культурної спадщини та активізації економічного розвитку місцевих громад.

**Ключові слова:** туризм, креативний туризм, культурна спадщина, традиційні ремесла, туристичний маршрут, туристичні дестинації.

## ANNOTATION

*Huts T. S. "Crafts as the Basis for the Development of Creative Tourist Destinations in the Sumy Region," Educational and Professional Program "Tourism," Specialty 242 "Tourism and Recreation," Sumy National Agrarian University, Sumy, 2025.* This thesis examines the theoretical and practical aspects of developing creative tourism based on traditional crafts. It analyzes the essence and specific features of creative tourism as an innovative direction in the tourism industry that combines cultural heritage, creativity, and the economic development of territories. The study identifies the role of crafts within the structure of creative tourism and explores their impact on preserving local identity and fostering the development of tourist destinations. The craft potential of the Sumy region is analyzed, including the current state of traditional crafts, their level of promotion, and possibilities for integration into tourism activities. Particular attention is paid to the work of the Department of Culture and Tourism of the Okhtyrka City Council, which supports cultural initiatives, organizes festivals and workshops, and promotes local artisans. The author assessed the tourist attractiveness of craft centers in the region, analyzed infrastructural and resource conditions for the development of creative tourism, and performed a SWOT analysis of the industry. Based on the obtained results, strategic directions for developing creative tourist destinations in the Sumy region were formulated, focusing on the use of traditional crafts, community creativity, and the region's cultural heritage. The paper provides practical recommendations for creating tourist routes, developing craft workshops, and organizing thematic events that contribute to increasing the region's tourist appeal, preserving cultural heritage, and stimulating the economic development of local communities.

**Keywords:** tourism, creative tourism, cultural heritage, traditional crafts, tourist route, tourist destinations.

## ЗМІСТ

|  |    |
|--|----|
| ВСТУП  | 8  |
| РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРЕАТИВНОГО ТУРИЗМУ ТА<br>РЕМІСНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ  | 11 |
| 1.1. Сутність та особливості креативного туризму в сучасних умовах   | 11 |
| 1.2. Ремесла як культурно-історична спадщина та туристичний ресурс   | 16 |
| 1.3. Досвід розвитку туристичних дестинацій на основі<br>ремісничих традицій   | 20 |
| РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕМІСНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУМСЬКОЇ<br>ОБЛАСТІ ЯК ОСНОВИ КРЕАТИВНИХ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ                          | 26 |
| 2.1. Характеристика традиційних ремесел Сумської області та<br>їх сучасний стан  | 26 |
| 2.2. Оцінка туристичної привабливості ремісничих центрів регіону   | 32 |
| 2.3. Аналіз інфраструктури та ресурсного забезпечення розвитку<br>креативного туризму на основі ремесел                          | 37 |
| РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ<br>КРЕАТИВНИХ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ<br>НА ОСНОВІ РЕМЕСЕЛ | 43 |
| ВИСНОВКИ   | 54 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ   | 56 |
| ДОДАТКИ  | 60 |

## ВСТУП

**Актуальність теми дослідження** зумовлена зростаючим значенням креативного туризму як інноваційного напрямку розвитку туристичної галузі в Україні та світі. У сучасних умовах глобалізації та уніфікації туристичного продукту особливої цінності набувають автентичні локальні ресурси, серед яких традиційні ремесла посідають особливе місце як унікальна конкурентна перевага регіонів. Сумська область володіє значним потенціалом народних промислів та ремісничих традицій, які донині залишаються недостатньо використаними у туристичній діяльності, що обмежує можливості соціально-економічного розвитку території.

**Аналіз наукових літературних джерел і результатів досліджень** свідчить, що сучасні підходи до розвитку туристичних дестинацій ґрунтуються на поєднанні теоретико-методологічних основ їх формування, креативної економіки та інноваційних механізмів управління. У працях українських і зарубіжних дослідників Головчан [3]; Брич, Кифяк [2]; Hall, Gössling, Scott [34]; Kudriashov [36]) туристична дестинація розглядається як комплексна соціально-економічна система із власним життєвим циклом, інституційною структурою та унікальною ресурсною базою. Значна увага у літературі приділяється ролі креативних індустрій у розвитку територій (Florida [33]; Landry, Bianchini [37]; Гончаренко [4]; Кравченко [12]; Олійник, Трегубов, Клочковська [19], де доведено, що саме креативність, культурна спадщина й автентичні практики є ключовими факторами підвищення конкурентоспроможності малих міст.

Окремий науковий пласт присвячений традиційним ремеслам як основі формування унікального туристичного продукту та збереження локальної ідентичності Сеньків, Мох [25]; Чорна [31]; Сидоренко [26], що особливо важливо для малих історичних міст. Емпіричні дослідження та аналітичні матеріали Жук, Назарук [8]; Потапова, Самолюк [22]; Ukrinform [29]; The Ukrainians: Тимощук [27], Тимощук [28] підкреслюють актуальні проблеми розвитку міст – слабку інфраструктуру, недостатній маркетинг, відтік населення

– але й водночас висвітлюють їхній значний потенціал для креативного туризму. Інноваційні та цифрові підходи, представлені у роботах Дорожа, Адамовського [6], Козловського, Зараховського, Ткаченко [10], Мельника [14], розкривають можливості застосування smart-рішень та цифрових платформ для промоції ремесел і культурних продуктів.

У низці робіт Миронов, Пугачов, Корінець [15]; МІРонов, Свидрук [16]; Mandić [38]; Honey, Krantz [35] підкреслюється важливість сталого та екологічно збалансованого розвитку, що має бути враховано при формуванні туристичних маршрутів і локальних ремісничих кластерів. Загалом проаналізовані джерела підтверджують, що ремесла є перспективним інструментом трансформації малих міст у креативні туристичні дестинації, а ефективність їх використання зростає за умов стратегічного планування, інноваційного менеджменту та активної участі місцевих громад.

**Мета дослідження** полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробленні практичних рекомендацій щодо використання традиційних ремесел як основи формування креативної туристичної дестинації на прикладі Сумської області.

**Об’єктом** дослідження є процес формування та розвитку креативних туристичних дестинацій на основі традиційних ремесел.

**Предметом** дослідження виступають теоретичні засади та практичні механізми використання ремісничого потенціалу Сумської області для створення креативної туристичної дестинації регіонального значення.

Відповідно до мети роботи поставлено такі основні **завдання**:

1. Розглянути теоретичні основи креативного туризму та ремісничої діяльності;
2. Проаналізувати ремісничий потенціал Сумської області як основу креативних туристичних дестинацій;
3. Розробити та представити практичні пропозиції щодо напрямів розвитку креативних туристичних дестинацій Сумської області на основі ремесел.

**Теоретичне та практичне значення дослідження** полягає в уточненні ролі традиційних ремесел у розвитку креативних туристичних дестинацій та

поглибленні наукових підходів до розуміння взаємозв'язку між культурною спадщиною та туристичною привабливістю регіону. У роботі конкретизовано поняття креативного туризму й ремесел, що розширює теоретичну базу досліджень у сфері креативної економіки. Практичне значення полягає у можливості застосування отриманих результатів для розвитку туристичних продуктів Сумської області, підтримки ремісничих ініціатив та створення нових маршрутів. Рекомендації можуть бути корисними органам влади, туристичним підприємствам і майстрам-ремісникам, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності регіону й збереженню його культурної спадщини.

**Методи дослідження** включають системний підхід до вивчення взаємозв'язків між ремісничою діяльністю та туризмом, методи аналізу та синтезу для опрацювання теоретичних джерел, статистичні методи для оцінки туристичного потенціалу регіону, порівняльний аналіз для виявлення конкурентних переваг території, метод експертних оцінок для визначення пріоритетних напрямів розвитку.

**Апробація результатів дослідження.** Результати проведених досліджень було висвітлено в матеріалах: 1. XI Міжнародної науково-практичної конференції «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи», яка проходила 10-11 жовтня 2025 року на базі Одеського національного економічного університету у м. Одеса (Додаток 1); 2. VIII Всеукраїнська науково-практичної конференції «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін», яка проходила 30 жовтня 2025 р. на базі Полтавського державного аграрного університету у м. Полтава (Додаток 2). 3. Всеукраїнська наукова конференція студентів та аспірантів, присвячена Міжнародному дню студента, яка проходила 17-21 листопада 2025 р. на базі Сумського національного аграрного університету у м. Суми (Додаток 3).

**Структура роботи** включає вступ, три розділи основної частини, висновки, список використаних джерел (40 найменувань), 3 таблиці, 2 додатки. Загальний обсяг роботи становить 59 сторінок (без урахування додатків).

## РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРЕАТИВНОГО ТУРИЗМУ ТА РЕМІСНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

### 1.1. Сутність та особливості креативного туризму в сучасних умовах

Сучасний етап розвитку туристичної галузі характеризується трансформацією потреб споживачів туристичних послуг, які дедалі більше прагнуть не лише пасивного споглядання визначних пам'яток, а й активної участі у культурному житті дестинації, отримання автентичного досвіду та можливості самореалізації через творчу діяльність. Ці зміни у мотиваційній структурі туристського попиту зумовили появу нових форм організації туристичної діяльності, серед яких креативний туризм посідає особливе місце як інноваційний напрям, що відповідає запитам сучасного постіндустріального суспільства.

Концептуальні засади креативного туризму формувалися під впливом теорії креативної економіки, яка набула широкого визнання завдяки працям Річарда Флоріди та інших дослідників економіки знань і творчості. Флоріда у своїй фундаментальній роботі обґрунтував роль креативного класу як рушійної сили економічного розвитку постіндустріальних суспільств, визначивши креативність як ключовий ресурс сучасної економіки [33]. Розвиваючи ці ідеї у площині урбаністики, Ландрі та Б'янкіні запропонували концепцію креативного міста, яка передбачає створення міського середовища, що стимулює творчість, інновації та культурне різноманіття [37]. Ці теоретичні підходи заклали фундамент для осмислення креативності як важливого чинника розвитку різних сфер економічної діяльності, включаючи туризм.

Український дослідницький дискурс активно інтегрує концепції креативної економіки у контекст розвитку туристичної галузі. Кравченко здійснила комплексний аналіз впливу креативної економіки на розвиток туристичної галузі, розглянувши світові практики та можливості їх адаптації до українських реалій, особливо наголошуючи на потенціалі культурної спадщини як основи для креативних туристичних проєктів [12]. Литвин досліджував

специфічні механізми впливу креативної економіки на трансформацію туристичної галузі України, обґрунтовуючи необхідність переорієнтації туристичного продукту з масових форм на індивідуалізовані креативні пропозиції [13]. Ушкаренко, Чмут та Синякова розглянули креативну економіку як систему економічних відносин у сфері виробництва, розподілу та споживання креативного продукту, визначивши її значення для України в контексті європейської інтеграції [30].

Ковальчук проаналізувала виклики креативно-цифрового суспільства у туристичній галузі, наголошуючи на необхідності переосмислення традиційних бізнес-моделей туристичних підприємств з урахуванням зростаючої ролі цифрових технологій та креативного контенту [9]. Мельник розглянув креативні технології туризму як відповідь на виклики цифровізації, акцентуючи увагу на синергії традиційних форм туристичної діяльності та інноваційних цифрових рішень [14]. Олійник, Трегубов та Клочковська здійснили системний аналіз креативної економіки як фактору розвитку туристичної галузі, запропонувавши практичні рекомендації щодо використання креативного потенціалу для підвищення конкурентоспроможності туристичних дестинацій [19].

Гончаренко обґрунтував креативність як основу стратегії туристичного розвитку, визначивши креативний туризм як діяльність, що передбачає активну участь туристів у культурних практиках дестинації через безпосереднє залучення до навчання традиційним мистецтвам та ремеслам [4]. Шевченко розглянув креативні індустрії як комплексний чинник розвитку туризму в Україні, проаналізувавши взаємозв'язки між різними сегментами креативного сектору та туристичною діяльністю [32]. Чорна дослідила роль креативних індустрій у розвитку культурно-пізнавального туризму, наголошуючи на потенціалі синтезу культурної спадщини та сучасних креативних практик [31].

Сидоренко розглянув роль креативних індустрій у розвитку туризму на прикладі Полтавської області, продемонструвавши практичні механізми використання локального креативного потенціалу для створення конкурентоспроможного туристичного продукту [26]. Савченко проаналізувала

культурний туризм як чинник економічного зростання, визначивши культурну спадщину як важливий ресурс для розвитку креативних форм туристичної діяльності [23]. Поліщук обґрунтувала значення креативності у стратегії туристичного розвитку сільських територій, запропонувавши концептуальні підходи до використання місцевих культурних ресурсів для диверсифікації сільської економіки через туризм [21].

Креативний туризм можна визначити як форму туристичної діяльності, що передбачає активну участь відвідувачів у творчих заняттях, характерних для відвіданої дестинації, з метою розвитку власного креативного потенціалу через автентичний досвід взаємодії з локальною культурою. На відміну від традиційного культурного туризму, де турист виступає пасивним спостерігачем культурних об'єктів, креативний туризм передбачає трансформацію ролі туриста з глядача на активного учасника культурного процесу. Ця трансформація ролі відбувається через залучення до навчання традиційним ремеслам, участь у культурних практиках місцевої спільноти, співтворчість з локальними майстрами та митцями.

Сутнісними характеристиками креативного туризму є його орієнтація на автентичний досвід, що означає занурення у справжню культуру місця, а не у спеціально створену для туристів сценічну автентичність. Автентичність у креативному туризмі досягається через безпосередній контакт з носіями культурних традицій, участь у їхньому повсякденному житті, навчання у локальних майстрів, що володіють унікальними знаннями та навичками. Така форма культурного обміну створює глибші зв'язки між відвідувачами та місцевою спільнотою порівняно з традиційними туристичними практиками.

Інтерактивність становить ще одну фундаментальну характеристику креативного туризму, оскільки він передбачає двостороннє спілкування та взаємодію між туристами і представниками локальної культури. Ця інтерактивність реалізується через майстер-класи, воркшопи, творчі резиденції, спільні проекти, де туристи не просто споглядають результати творчості інших, а самі стають співтворцями культурного продукту. Процес співтворчості

забезпечує унікальність туристичного досвіду, оскільки кожен учасник створює власний, неповторний продукт під керівництвом місцевих майстрів.

Освітня компонента креативного туризму відрізняє його від розважальних форм туризму, оскільки головною метою таких подорожей є навчання, отримання нових знань та навичок, розвиток особистих талантів і здібностей. Туристи прагнуть не лише відпочити чи розважитися, а й особистісно зростати, опанувати нові види діяльності, розширювати власні компетенції. Освітній аспект креативного туризму робить його привабливим для високоосвічених споживачів з розвиненими культурними запитами, які шукають глибокого, змістовного досвіду під час подорожей.

Персоналізація туристичного досвіду становить важливу особливість креативного туризму, оскільки програми зазвичай розробляються з урахуванням індивідуальних інтересів, вподобань і рівня підготовки учасників. На відміну від стандартизованих масових турів, креативні туристичні продукти характеризуються гнучкістю, можливістю адаптації до специфічних потреб окремих туристів чи невеликих груп. Така персоналізація підвищує цінність туристичного досвіду та забезпечує високий рівень задоволеності споживачів.

Сталість є важливим принципом організації креативного туризму, оскільки він, за своєю природою, орієнтований на збереження і підтримку локальних культурних традицій, а не на їх комерціалізацію та спотворення для задоволення туристського попиту. Креативний туризм сприяє економічному розвитку місцевих спільнот через створення додаткових джерел доходу для носіїв традиційних знань і навичок, стимулює передачу культурної спадщини молодому поколінню, підвищує престиж традиційних ремесел і промислів. Така модель туристичного розвитку узгоджується з принципами сталого туризму, сформульованими у працях Холла, Гьосслінга та Скотта [34].

Особливості креативного туризму в сучасних умовах визначаються низкою чинників глобального характеру. По-перше, зростання освітнього рівня населення розвинених країн та формування постматеріальних цінностей створює попит на інтелектуально насичені форми дозвілля, до яких належить і

креативний туризм. По-друге, процеси глобалізації та уніфікації культури викликають зустрічну тенденцію до пошуку унікального, автентичного досвіду, що робить креативний туризм привабливою альтернативою стандартизованим туристичним продуктам. По-третє, цифровізація суспільства створює нові можливості для просування креативних туристичних продуктів через соціальні мережі, онлайн-платформи бронювання унікальних вражень, віртуальні тури як засіб попереднього ознайомлення з дестинацією.

Розвиток креативного туризму стимулюється також змінами у структурі вільного часу сучасної людини. Зростання кількості коротких поїздок вихідного дня та міні-відпусток робить актуальними компактні креативні програми, що дозволяють за короткий час отримати інтенсивний навчальний досвід. Географічна близькість креативних туристичних дестинацій до місць постійного проживання споживачів стає конкурентною перевагою, оскільки дозволяє здійснювати багаторазові візити для поглибленого вивчення традиційних ремесел і промислів.

Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на тенденції розвитку креативного туризму, посиливши запит на локальні туристичні дестинації, камерні формати взаємодії з невеликими групами учасників, відкриті простори для проведення майстер-класів. Постпандемічний період характеризується зростанням інтересу до внутрішнього туризму, переосмисленням цінності локальної культурної спадщини, пошуком автентичного досвіду у межах власної країни чи регіону. Ці тенденції створюють сприятливі умови для розвитку креативних туристичних дестинацій на основі традиційних ремесел у різних регіонах України.

## **1.2. Ремесла як культурно-історична спадщина та туристичний ресурс**

Традиційні ремесла становлять важливий сегмент нематеріальної культурної спадщини, що поєднує матеріальні об'єкти народного мистецтва та нематеріальні аспекти культури, зокрема знання, навички, технології виробництва, символічні значення, соціальні практики, пов'язані з ремісничою діяльністю. Ремесла як форма культурної спадщини характеризуються

унікальним поєднанням утилітарної функції виробів з їхньою естетичною та символічною цінністю, що відрізняє їх від інших форм традиційного мистецтва. Розуміння ремесел як туристичного ресурсу потребує комплексного аналізу їхньої культурно-історичної цінності, економічного потенціалу та можливостей інтеграції у туристичний продукт.

Культурно-історична цінність традиційних ремесел визначається кількома чинниками. По-перше, ремесла є носіями історичної пам'яті спільноти, оскільки техніки виробництва, орнаментальні мотиви, форми виробів передаються з покоління в покоління, зберігаючи інформацію про господарський уклад, побут, світогляд попередніх поколінь. Кожен виріб народного промислу містить закодовану культурну інформацію, яку можна розшифрувати через аналіз технологій виготовлення, використаних матеріалів, декоративних елементів, функціонального призначення предмета. По-друге, ремесла відображають локальну ідентичність, специфіку певного регіону чи етнографічної групи, що робить їх важливим маркером культурної самобутності території.

Традиційні ремесла виконують функцію збереження автентичності культури в умовах глобалізації та уніфікації способу життя. Ремісники виступають носіями унікальних знань і навичок, що формувалися впродовж століть у процесі адаптації до локальних природних умов, наявності певних видів сировини, господарських потреб спільноти. Така глибока вкоріненість ремесел у локальному контексті робить їх автентичним виразом культури місця, що не може бути відтворене в іншому географічному чи культурному середовищі без втрати сутнісних характеристик.

Розуміння ремесел як туристичного ресурсу базується на концепції культурної спадщини як основи для розвитку туризму. Савченко обґрунтувала значення культурного туризму як чинника економічного зростання, наголошуючи на ролі нематеріальної культурної спадщини у формуванні конкурентоспроможного туристичного продукту [23]. Сеньків та Мох здійснили комплексний аналіз ремесел як основи розвитку креативних туристичних дестинацій, визначивши специфічні характеристики ремісничого туризму та

його потенціал для соціально-економічного розвитку регіонів [25]. Їхнє дослідження продемонструвало, що ремесла володіють унікальними властивостями, які роблять їх ідеальною основою для креативного туризму.

Ресурсний потенціал традиційних ремесел для туристичної діяльності визначається кількома аспектами. Ремесла як атракційний ресурс привертають увагу туристів завдяки своїй унікальності, автентичності, естетичній цінності виробів, можливості спостерігати за процесом виготовлення речей вручну. Демонстрація майстерності, демонстраційні майстерні, де відвідувачі можуть спостерігати за роботою ремісників, становлять самостійну атракцію, що може бути елементом туристичного маршруту. Музейні експозиції народного мистецтва, виставки творів майстрів, фестивалі ремесел також функціонують як туристичні атракції, що приваблюють відвідувачів.

Ремесла як освітній ресурс дозволяють організовувати різноманітні форми навчальної діяльності для туристів. Майстер-класи з виготовлення традиційних виробів стали популярною формою туристичної активності, що поєднує пізнавальний, розважальний та освітній аспекти. Тривалі навчальні програми, творчі резиденції для художників і дизайнерів, спеціалізовані курси з оволодіння традиційними техніками становлять окремий сегмент креативного туризму, орієнтований на споживачів з глибоким інтересом до певного виду ремесла.

Ремесла як комерційний ресурс створюють можливості для розвитку сувенірної індустрії, що є важливим елементом туристичної економіки. Автентичні вироби народних майстрів цінуються туристами як унікальні сувеніри, що мають не лише естетичну, а й символічну цінність, виступаючи матеріальним втіленням спогадів про подорож, зв'язку з відвідуваним місцем. Розвиток ремісничих промислів стимулює створення спеціалізованих торговельних точок, галерей народного мистецтва, онлайн-платформ для продажу виробів майстрів, що розширює економічну базу туристичної дестинації.

Ремесла як елемент брендингу території можуть стати основою для формування впізнаваного образу туристичної дестинації, її конкурентної

переваги на туристичному ринку. Багато регіонів світу успішно використовують традиційні ремесла для створення сильних туристичних брендів, що асоціюються саме з певним видом народного промислу. Така ідентифікація території з певним ремеслом забезпечує її впізнаваність, диференціацію від конкурентів, створює передумови для спеціалізації туристичного продукту.

Різноманіття традиційних ремесел дозволяє класифікувати їх за різними критеріями. За видами використовуваної сировини розрізняють ремесла з обробки деревини, глини, металу, текстилю, шкіри, каменю, природних матеріалів рослинного походження. Кожен вид сировини вимагає специфічних технологій обробки, інструментів, навичок майстра, що формує окремі традиції ремісництва. За функціональним призначенням виробів виділяють утилітарні ремесла, продукція яких призначена для практичного використання у побуті, та декоративні ремесла, орієнтовані на створення естетичних об'єктів. Багато видів ремесел поєднують утилітарну та естетичну функції, створюючи речі, що є водночас функціональними та красивими.

За технологічною складністю можна виокремити прості ремесла, оволодіння якими можливе за короткий час навіть без попередньої підготовки, та складні ремесла, що вимагають багаторічного навчання для досягнення високого рівня майстерності. Ця диференціація важлива для організації туристичної діяльності, оскільки прості ремесла підходять для коротких майстер-класів для туристів без попереднього досвіду, тоді як складні ремесла потребують тривалих навчальних програм і привабливі для цільової аудиторії з серйозним інтересом до глибокого вивчення ремесла.

Географічна специфіка традиційних ремесел визначається доступністю певних видів сировини, природними умовами, історично сформованими господарськими спеціалізаціями регіонів, культурними впливами сусідніх територій. Така географічна диференціація ремесел створює можливості для формування регіональних туристичних брендів, що базуються на унікальних місцевих промислах. Кожен регіон може визначити власні конкурентні переваги

у сфері ремісництва та розвивати туристичний продукт на основі найбільш розвинених і збережених традицій.

Виклики збереження традиційних ремесел у сучасних умовах пов'язані з процесами модернізації, урбанізації, зміни способу життя, що призводить до втрати інтересу молоді до оволодіння традиційними навичками. Індустріальне та мануфактурне виробництво витісняє ручну працю у багатьох галузях, роблячи ремісничі вироби неконкурентоспроможними за ціною порівняно з фабричною продукцією. Відсутність систем передачі знань від майстрів до учнів, старіння носіїв традиційних навичок без появи нової генерації ремісників створює загрозу зникнення багатьох видів народних промислів.

Туризм може виступати механізмом збереження традиційних ремесел, оскільки створює економічну мотивацію для продовження ремісничої діяльності, підвищує престиж традиційних промислів, забезпечує зв'язок майстрів з широкою аудиторією потенційних споживачів їхньої продукції та учнів. Розвиток ремісничого туризму стимулює молодих людей до оволодіння традиційними навичками, оскільки демонструє економічну перспективність такої діяльності. Інтерес туристів до ремесел підвищує їхню соціальну цінність, руйнує стереотипи про ремісництво як архаїчну, економічно неефективну форму господарювання.

Водночас розвиток туризму на основі ремесел потребує обережного підходу, щоб уникнути комерціалізації та спотворення традицій заради туристського попиту. Ризики інсценізації культури, створення псевдоавтентичних об'єктів спеціально для туристів, спрощення технологій виробництва заради пришвидшення процесу та зменшення вартості потребують механізмів контролю якості та автентичності ремісничої продукції. Баланс між збереженням традицій та адаптацією до вимог ринку становить ключовий виклик для розвитку сталого ремісничого туризму.

### **1.3. Досвід розвитку туристичних destinations на основі ремісничих традицій**

Світовий досвід демонструє різноманітні моделі використання традиційних ремесел як основи для формування туристичних destinations, що свідчить про універсальність цього ресурсу для різних культурних контекстів і географічних регіонів. Аналіз успішних практик дозволяє виокремити ключові чинники, що визначають ефективність інтеграції ремесел у туристичний продукт, та можливі стратегії адаптації міжнародного досвіду до українських реалій.

Європейський досвід розвитку ремісничого туризму характеризується високим рівнем інституційної підтримки, створенням спеціалізованих туристичних маршрутів, що об'єднують ремісничі осередки регіону, інтеграцією ремесел у систему культурного туризму. Багато європейських країн розробили національні та регіональні програми підтримки традиційних промислів, що включають як заходи збереження культурної спадщини, так і стимулювання економічної діяльності ремісників. Створення спеціалізованих музеїв народних промислів, центрів ремесел з демонстраційними майстернями, організація фестивалів та ярмарків стали стандартними елементами інфраструктури ремісничого туризму.

Італійський досвід засвідчує ефективність інтеграції традиційних ремесел у туристичний бренд регіонів та міст. Багато італійських міст асоціюються з певними видами ремесел, що стало основою їхньої туристичної привабливості та економічної спеціалізації. Муранське скло, флорентійська шкіра, венеціанські маски є прикладами успішного перетворення традиційних ремесел на потужні туристичні бренди, що приваблюють мільйони відвідувачів і генерують значні економічні ефекти для місцевих спільнот. Організація майстер-класів, відкриття майстерень для відвідування туристами, створення музеїв історії промислів забезпечують різноманітність туристичного продукту.

Досвід скандинавських країн демонструє можливості поєднання традиційних ремесел із сучасним дизайном, створення інноваційних продуктів,

що ґрунтуються на традиційних техніках виробництва. Скандинавський підхід характеризується увагою до якості виробів, використання екологічно чистих матеріалів, мінімалістичної естетики, що робить традиційні ремесла привабливими для сучасного споживача. Інтеграція ремісничих традицій у систему дизайн-освіти, підтримка молодих майстрів, що працюють на межі традиції та інновації, забезпечує життєздатність народних промислів у сучасних умовах.

Японський досвід характеризується високим рівнем поваги до традиційних ремесел, визнанням провідних майстрів національними скарбами, державною підтримкою збереження унікальних технологій виробництва. Японська модель передбачає систему учнівства, де молоді майстри впродовж багатьох років навчаються у визнаних майстрів, поступово оволодіваючи складними техніками. Така система забезпечує високу якість виробів, збереження автентичності традицій, престижність ремісничої професії. Туристична індустрія Японії активно використовує традиційні ремесла, організовуючи спеціалізовані тури для іноземних відвідувачів, що прагнуть ознайомитися з унікальними японськими промислами.

Досвід країн Латинської Америки засвідчує важливість ремесел для збереження культурної ідентичності корінних народів і можливості їх використання як інструменту соціально-економічного розвитку маргіналізованих спільнот. Багато програм розвитку громад у Латинській Америці базуються на відродженні традиційних ремесел, створенні кооперативів ремісників, організації фер-трейд торгівлі виробами. Туризм у корінні спільноти часто включає компонент ремісництва, оскільки відвідувачі прагнуть навчитися традиційним технікам текстилю, гончарства, виготовлення прикрас.

Канадський досвід, проаналізований Шерф, демонструє специфіку розвитку креативного туризму у малих громадах, де традиційні ремесла стають основою для диверсифікації економіки та підвищення якості життя [39]. Дослідження висвітлює виклики, з якими стикаються малі спільноти при спробах розвинути ремісничий туризм, включаючи обмежені фінансові ресурси,

відсутність туристичної інфраструктури, віддаленість від основних туристичних потоків, недостатні маркетингові компетенції місцевих ремісників. Водночас успішні кейси демонструють, що за наявності сильної місцевої ідентичності, високої якості ремісничих виробів, ефективної колаборації між ремісниками навіть невеликі громади можуть створити привабливий туристичний продукт.

Український контекст розвитку туристичних дестинацій на основі ремісничих традицій характеризується значним потенціалом, що залишається недостатньо використаним. Жук та Назарук проаналізували проблеми та перспективи розвитку туризму в малих історичних містах Львівської області, наголосивши на потенціалі культурної спадщини, включаючи ремесла, як конкурентної переваги цих територій [8]. Потапова та Самолюк розглянули перспективи туристичних можливостей малих історичних міст України, визначивши унікальні ресурси, що можуть стати основою для туристичного розвитку [22].

Державне агентство розвитку туризму України визнає важливість малих міст для диверсифікації туристичної пропозиції країни та розробляє програми підтримки розвитку туризму у цих населених пунктах [5]. Проект створення нових туристичних маршрутів у малих містах України, ініційований державними структурами, передбачає інтеграцію ремісничих осередків у туристичні маршрути, організацію фестивалів народних промислів, підтримку місцевих майстрів [29]. Ці ініціативи засвідчують зростаюче усвідомлення потенціалу традиційних ремесел для розвитку внутрішнього туризму.

Концепція розвитку туристичних дестинацій потребує системного підходу, що враховує різноманітні аспекти управління територією. Брич та Кифяк розробили теоретико-методологічні основи формування туристичних дестинацій у західноукраїнських прикордонних регіонах, запропонувавши концептуальну модель, що може бути адаптована для різних типів територій [2]. Головчан проаналізувала теоретико-методологічні підходи до визначення сутності туристичних дестинацій та управління ними, систематизувавши міжнародний досвід і можливості його застосування в українських умовах [3].

Семенова та Гунаре здійснили аналіз правового визначення туристичної дестинації з урахуванням міжнародного законодавства та національного законодавства країн Європейського Союзу, що важливо для гармонізації українського туристичного законодавства з європейськими стандартами [24]. Кудряшов розглянув теоретичні підходи до визначення туристичної дестинації у рамках стратегічного управління, запропонувавши інструменти стратегічного планування розвитку [36]. Наумова та Кудряшов проаналізували концепцію життєвого циклу туристичних дестинацій у контексті управління розвитком, що дозволяє прогнозувати еволюцію дестинації та розробляти відповідні стратегії [18].

Дупляк, Жученко та Забалдіна розробили методологічні підходи до стратегічного планування розвитку туристичної дестинації, запропонувавши практичні інструменти для органів місцевого самоврядування [7]. Коломицева, Баранюк та Бойко систематизували методики маркетингової оцінки туристичних дестинацій, що дозволяє об'єктивно оцінювати конкурентну позицію території та розробляти ефективні маркетингові стратегії [11]. Організація маркетингу туристичних дестинацій вимагає розуміння специфіки просування територіального туристичного продукту, координації зусиль різних стейкхолдерів [20].

Дорож та Адамовський запропонували модель інноваційного розвитку туристичних дестинацій в Україні, наголосивши на необхідності впровадження інновацій як на рівні туристичного продукту, так і на рівні управління дестинацією [6]. Козловський, Зараховський та Ткаченко розглянули концепцію розумного міста як чинник успішного розвитку міського туризму, що може бути адаптовано і для малих міст з потенціалом ремісничого туризму [10]. Впровадження цифрових технологій, створення онлайн-платформ просування, використання віртуальної реальності для презентації ремісничих традицій можуть суттєво підвищити привабливість дестинації.

Міронов, Пугачов та Корінець дослідили інноваційні напрямки управління екологічним туризмом в Україні в контексті сталого розвитку, що актуально для

ремісничого туризму, який часто локалізований у екологічно цінних територіях [15]. Мандіч проаналізувала природоорієнтовані рішення для сталого розвитку туризму у природоохоронних територіях, запропонувавши підходи, що дозволяють поєднати збереження довкілля з туристичною діяльністю [38]. Хоні та Кранц розглянули глобальні тренди у прибережному туризмі, що демонструє необхідність врахування екологічних обмежень при плануванні туристичного розвитку [35].

Міронов та Свидрук обґрунтували роль туризму як чинника економічного розвитку країни, проаналізувавши мультиплікативні ефекти туристичної діяльності для різних секторів економіки [16]. Розвиток ремісничого туризму може генерувати значні економічні ефекти для сільських територій, де альтернативні джерела зайнятості обмежені. Створення додаткових робочих місць, стимулювання підприємництва, розвиток супутньої інфраструктури становлять важливі соціально-економічні ефекти ремісничого туризму.

Досвід окремих українських населених пунктів засвідчує потенціал малих міст для туристичного розвитку. Видання про малі міста України, які варто відвідати, популяризує унікальні локації з збереженою автентичністю, включаючи міста з ремісничими традиціями [1]. Балинський наголошує на важливості локальних медіа для активізації мешканців малих міст, формування громадянської ініціативи, що є необхідною умовою для успішного туристичного розвитку [27]. Старовойт підкреслює, що малі міста, яким вдасться знайти власну ідентичність та розвинути унікальну пропозицію, можуть стати магнітами для туристів і прикладами для інших громад [28].

Аналіз міжнародного та вітчизняного досвіду дозволяє сформулювати ключові умови успішного розвитку туристичних дестинацій на основі ремісничих традицій. По-перше, необхідна сильна локальна ідентичність, що базується на автентичних ремісничих традиціях, які мають глибоке історичне коріння у даній території. По-друге, потрібна наявність активних ремісників, що володіють високим рівнем майстерності та здатні передавати знання туристам. По-третє, важлива підтримка з боку органів місцевого самоврядування, які

забезпечують створення сприятливого середовища для розвитку ремісничого туризму. По-четверте, необхідна туристична інфраструктура, що включає заклади розміщення, харчування, транспортну доступність дестинації.

По-п'яте, ефективний маркетинг та просування дестинації є критичними для залучення туристів, оскільки навіть найунікальніші ремісничі традиції не принесуть економічних ефектів без інформування потенційних відвідувачів. По-шосте, координація дій різних стейкхолдерів, включаючи ремісників, туристичні підприємства, органи влади, громадські організації, є необхідною для створення комплексного туристичного продукту. По-сьоме, баланс між збереженням автентичності та адаптацією до потреб туристів забезпечує сталість розвитку дестинації у довгостроковій перспективі.

## **РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕМІСНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ОСНОВИ КРЕАТИВНИХ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ**

### **2.1. Характеристика традиційних ремесел Сумської області та їх сучасний стан**

Сумська область володіє значним потенціалом традиційних ремесел, що формувалися впродовж століть під впливом природно-географічних умов регіону, історичних процесів заселення території, господарського укладу місцевого населення. Розташована у північно-східній частині України, область межує з Росією на сході та півночі, що історично зумовило культурні впливи різних етнографічних груп і формування специфічних регіональних традицій ремісництва. Площа регіону становить близько 23,8 тисяч квадратних кілометрів, що створює різноманітність локальних осередків народних промислів із власними особливостями технік, орнаменталістики, асортименту виробів.

Історичне формування ремісничих традицій Сумщини пов'язане з процесами колонізації Слобідської України у сімнадцятому столітті, коли на ці землі переселялися вихідці з центральних і західних регіонів України, приносячи власні культурні традиції та адаптуючи їх до нових умов. Поєднання різних регіональних традицій створило унікальний культурний синтез, що відобразився у місцевих ремеслах. Географічне положення на межі лісостепової та лісової зон забезпечувало доступ до різноманітних природних ресурсів, необхідних для ремісничої діяльності, включаючи деревину різних порід, глину високої якості, луб, лозу, що визначило спеціалізацію окремих населених пунктів на певних видах промислів.

Гончарство посідає важливе місце серед традиційних ремесел Сумської області, маючи глибоке історичне коріння та продовжуючи існувати у сучасних умовах. Родовища високоякісної глини у різних частинах регіону сприяли розвитку керамічного виробництва, що забезпечувало потреби населення у побутовому посуді, господарському начинні, будівельній кераміці. Опішнянська

традиція гончарства, хоча й локалізована у сусідній Полтавщині, мала певний вплив на гончарні осередки південних районів Сумщини. Місцеве гончарство характеризується специфічними формами виробів, технологіями випалу, декоративними прийомами, що відрізняють сумську кераміку від продукції інших регіонів.

Сучасний стан гончарства у Сумській області характеризується переважно індивідуальною діяльністю окремих майстрів, які працюють у власних майстернях, створюючи як традиційні вироби, так і авторську кераміку з використанням старовинних технік. Відсутність масового керамічного виробництва, з одного боку, призвела до занепаду промислу у багатьох населених пунктах, де гончарство було традиційним заняттям, але з іншого боку, збереглася автентичність виробів, що виготовляються справжніми майстрами без використання індустріальних методів. Проблемою залишається недостатня передача знань молодому поколінню, оскільки професія гончаря не вважається престижною та економічно привабливою для молоді.

Ткацтво становить ще один важливий напрям традиційного ремесла Сумщини, що має давні корені у господарському укладі селянських родин, де виготовлення тканин було необхідною складовою забезпечення сім'ї одягом та предметами побуту. Вирощування льону та конопель у регіоні створювало сировинну базу для текстильного виробництва, а пізніше поширилося використання вовни від місцевого вівчарства. Традиційне ручне ткацтво на вертикальних та горизонтальних верстатах продукувало полотно для одягу, рушники з обрядовим значенням, килими, покривала, господарські тканини для різних потреб домогосподарства.

Регіональні особливості сумського ткацтва проявляються у колористиці виробів, орнаментальних мотивах, технологічних прийомах. Порівняно з центральними та західними регіонами України, де домінують яскраві барви та складні поліхромні орнаменти, сумська текстильна традиція тяжіє до стриманішої колористики з переважанням натуральних відтінків льону, білого, червоного, чорного кольорів. Геометричні орнаменти, що використовуються у

ткацтві, несуть символічне навантаження, пов'язане з давніми уявленнями про світобудову, охоронну магію, родючість землі.

Сучасний стан ткацтва у Сумській області характеризується переважно діяльністю аматорських гуртків при будинках культури, центрах народної творчості, де переважно люди старшого віку продовжують традиції ручного ткацтва. Промислове текстильне виробництво практично витіснило ручне ткацтво з економічної сфери, зробивши його радше формою культурної практики та хобі, аніж засобом заробітку. Окремі майстрині створюють авторські текстильні вироби, що поєднують традиційні техніки з сучасними естетичними вимогами, але масштаби цієї діяльності залишаються обмеженими.

Вишивка як форма декоративно-ужиткового мистецтва має широке побутування у Сумській області, залишаючись живою традицією, що продовжує розвиватися та адаптуватися до сучасних умов. На відміну від багатьох інших ремесел, вишивка зберегла популярність серед різних вікових груп населення, що пояснюється її меншою технологічною складністю порівняно з ткацтвом чи гончарством, доступністю матеріалів, можливістю займатися вишиванням без спеціального обладнання. Традиційна сумська вишивка характеризується специфічними техніками, серед яких переважають хрестик, гладь, вирізування, мережки, що використовуються для декорування одягу, рушників, скатертин, декоративних панно.

Орнаментика сумської вишивки відображає місцеві естетичні традиції з переважанням геометричних і рослинних мотивів, що композиційно організовуються у складні візерунки. Колористика вишивки історично базувалася на червоно-чорній гамі, характерній для центрально-українських традицій, але у сучасних виробах спостерігається розширення кольорової палітри під впливом загальноукраїнських тенденцій та індивідуальних творчих пошуків майстринь. Семантика традиційних орнаментів, що несуть символічні значення захисту, родючості, благополуччя, зберігається у народній традиції, хоча у сучасних виробах декоративна функція часто переважає над символічною.

Сучасний стан вишивального мистецтва у регіоні можна оцінити як відносно сприятливий порівняно з іншими ремеслами, оскільки вишивка залишається популярною формою творчості, існують численні гуртки та студії, проводяться виставки робіт місцевих майстринь, працюють професійні художники з текстилю. Комерціалізація етнічного стилю в моді створила новий попит на вишиті вироби, що стимулює ремісників до виробництва як традиційних речей, так і сучасного одягу з вишивкою. Проблемою залишається переважно копіювання традиційних зразків без творчого переосмислення спадщини та створення нових художніх рішень на основі традиційних технік.

Лозоплетіння представляє окремий напрям ремісництва Сумщини, що базується на використанні природної сировини з річкових заплавл, де росте верба та інші види, придатні для плетіння. Історично лозоплетіння забезпечувало потреби селянських господарств у різноманітних виробах, від кошиків для збирання врожаю до меблів, що використовувалися у побуті. Технології плетіння передавалися у родині майстрів, які спеціалізувалися на цьому ремеслі, забезпечуючи продукцією околиці. Різноманітність виробів з лози включала господарські кошики різних форм і розмірів, меблі, декоративні вироби, дитячі іграшки, тари для зберігання продуктів.

Сучасний стан лозоплетіння у Сумській області характеризується його переважно аматорським характером, коли окремі ентузіасти продовжують традицію радше з любові до ремесла, ніж з економічних мотивів. Промислове виробництво пластикових та інших синтетичних виробів практично витіснило плетені вироби з повсякденного вжитку, що призвело до втрати економічної основи ремесла. Водночас зростає інтерес до екологічних, натуральних виробів, що створює нішевий ринок для якісних плетених речей, особливо серед міських споживачів, які цінують автентичність та екологічність. Деякі майстри успішно адаптувалися до нових ринкових умов, виготовляючи дизайнерські меблі та декоративні предмети з лози для інтер'єрів у етно-стилі.

Деревообробка та різьблення по дереву мають давні традиції у Сумській області завдяки наявності лісових ресурсів, особливо у північних районах регіону.

Народні майстри створювали різноманітні вироби від господарського начиння до архітектурного декору, релігійної скульптури, іграшок, музичних інструментів. Різьблення використовувалося для прикрашання фасадів будівель, меблів, побутових предметів, створюючи характерний регіональний стиль декорування. Технології деревообробки включали токарні роботи, різьблення, інкрустацію, випалювання та інші техніки обробки та декорування деревини.

У сучасних умовах традиційна деревообробка зберігається переважно у формі художнього різьблення, яким займаються окремі майстри, часто самотужки відроджуючи старі техніки на основі музейних зразків та архівних матеріалів. Індустріалізація деревообробної промисловості призвела до зникнення традиційних ремісничих майстерень, але водночас зростає попит на ексклюзивні вироби ручної роботи, що створює можливості для сучасних майстрів. Реставрація історичних будівель, інтерес до етнічних інтер'єрів стимулюють розвиток художньої деревообробки як окремої ніші ремісничого виробництва.

Ковальство, що історично було одним з найважливіших ремесел, забезпечуючи населення знаряддями праці, господарськими виробами, декоративними елементами, у сучасних умовах майже зникло як традиційне ремесло. Індустріальне виробництво металевих виробів повністю замінило ручну ковальську працю у господарському секторі, але зберігається художнє ковальство, яке створює декоративні вироби, елементи архітектурного декору, художні огорожі, світильники та інші речі. Окремі майстри відроджують традиційні техніки художньої обробки металу, поєднуючи їх із сучасними дизайнерськими рішеннями.

У таблиці 2.1. нами узагальнено та представлено основні види традиційних ремесел Сумської області та надано їх стислі характеристики.

Таблиця 2.1

**Основні види традиційних ремесел Сумської області та їх  
характеристики**

| <b>Вид ремесла</b> | <b>Традиційні вироби</b>   | <b>Основна сировина</b>                   | <b>Сучасний стан</b>   |
|--------------------|--|---|--|
| Гончарство         | Посуд, начиння господарське, будівельна кераміка, декоративні вироби | Глина місцевих родовищ, природні барвники | Індивідуальна діяльність окремих майстрів, обмежені обсяги виробництва |
| Ткацтво            | Полотно, рушники, килими, покривала, доріжки                         | Льон, коноплі, вовна, бавовна             | Переважно аматорські гуртки, поодинокі професійні майстрині            |
| Вишивка            | Одяг, рушники, скатертини, декоративні панно                         | Тканина, нитки різних видів               | Найбільш життєздатне ремесло, широке побутування                       |
| Лозоплетіння       | Кошики, меблі, декоративні вироби, тари                              | Лоза верби, інші прутovidні рослини       | Аматорська діяльність, нішеве комерційне виробництво                   |
| Деревообробка      | Начиння, іграшки, меблі, архітектурний декор, скульптура             | Деревина різних порід                     | Художнє різьблення окремими майстрами, реставраційні роботи            |
| Ковальство         | Знаряддя праці, господарські вироби, декоративні елементи            | Залізо, інші метали                       | Переважно художнє ковальство, декоративні вироби                       |

*Джерело: створено автором*

Регіональна диференціація ремісничих традицій у Сумській області відображає історичні особливості заселення та господарського освоєння різних частин регіону. Північні райони з більшою лісистістю традиційно спеціалізувалися на деревообробці, лозоплетінні, бортництві. Південніші райони з родючими чорноземами та розвинутим землеробством мали більш розвинене ткацтво, обробку рослинних волокон. Населені пункти поблизу річок традиційно займалися промислами, пов'язаними з водними ресурсами, включаючи заготівлю лози, вимочування льону, видобуток глини з річкових терас.

Окремі населені пункти регіону історично асоціювалися з певними видами ремесел, створюючи локальні центри народних промислів. Хоча масштаби виробництва не досягали рівня відомих всеукраїнських осередків народних промислів, як Опішня чи Косів, локальні традиції мали власну специфіку та культурну цінність. Збереження інформації про історичні центри ремесел у

Сумській області є важливим завданням для подальшого відродження промислів та їх туристичного використання.

Проблеми сучасного стану традиційних ремесел Сумщини типові для більшості регіонів України і включають занепад промислів через втрату економічної доцільності ручного виробництва в умовах конкуренції з індустріальною продукцією. Старіння носіїв традиційних знань без достатньої передачі навичок молодому поколінню створює загрозу повного зникнення деяких видів ремесел. Відсутність систематичної державної підтримки майстрів, недостатнє фінансування програм збереження нематеріальної культурної спадщини обмежує можливості відродження промислів.

Водночас спостерігаються й позитивні тенденції, що створюють основу для оптимізму щодо майбутнього традиційних ремесел регіону. Зростає інтерес до етнічної культури, автентичності, ручної праці особливо серед освіченої міської молоді, що шукає альтернативні форми самореалізації та зайнятості. Розвиток креативних індустрій створює попит на унікальні вироби ручної роботи, що можуть бути основою для бізнесу у сфері дизайну, декору, сувенірної продукції. Цифрові платформи для продажу виробів ручної роботи відкривають нові канали збуту для ремісників, дозволяючи реалізовувати продукцію не лише на локальних ринках, а й у національному та міжнародному масштабі.

## **2.2. Оцінка туристичної привабливості ремісничих центрів регіону**

Оцінка туристичної привабливості ремісничих центрів Сумської області потребує комплексного аналізу факторів, що визначають потенціал території для розвитку креативного туризму на основі традиційних промислів. Методологія оцінювання туристичної привабливості дестинацій, розроблена Коломицевою, Баранюк та Бойко, передбачає врахування ресурсної бази, інфраструктурного забезпечення, доступності території, іміджу та впізнаваності дестинації [11]. Адаптація цих методичних підходів до специфіки ремісничого туризму дозволяє виокремити ключові параметри оцінювання та визначити конкурентні переваги окремих локацій.

Географічне розташування Сумської області створює як можливості, так і обмеження для розвитку туризму загалом та ремісничого туризму зокрема. Периферійне положення регіону відносно основних туристичних потоків України, що традиційно концентруються у західних областях, Києві, Причорномор'ї, означає, що Сумщина не отримує значних обсягів транзитних туристів. Водночас близькість до обласних центрів Харкова, Полтави, відносна доступність з Києва створює потенціал для залучення відвідувачів з цих міст у форматі туризму вихідного дня, коротких поїздок, що є оптимальним форматом для креативних туристичних програм з участю у майстер-класах ремісників [1].

Транспортна доступність окремих населених пунктів регіону, де зберігаються ремісничі традиції, суттєво відрізняється залежно від їхнього розташування відносно основних транспортних магістралей. Населені пункти, розташовані вздовж головних автомобільних шляхів, мають значно кращі можливості для приймання туристів порівняно з віддаленими селами, куди складно дістатися громадським транспортом. Розвиток автомобільного туризму частково компенсує недоліки громадського транспорту, оскільки туристи з власними автомобілями можуть відвідувати віддалені локації, але це обмежує потенційну аудиторію переважно мешканцями великих міст з високими доходами.

Культурно-історична привабливість регіону базується на багатій спадщині Слобожанщини, що включає архітектурні пам'ятки, історичні місця, музейні колекції, традиційну культуру. Жук та Назарук наголошують на значенні історичної спадщини малих міст для туристичної привабливості, що особливо актуально для Сумської області з численними невеликими містами, що мають статус історичних поселень [8]. Інтеграція ремісничої складової у загальний культурно-історичний наратив регіону може посилити туристичну привабливість, створюючи комплексний образ території з унікальною ідентичністю.

Природні ресурси Сумської області, що включають ландшафтне різноманіття лісостепової та лісової зон, річкові долини, заповідні території,

створюють додаткову цінність для туристів, які поєднують інтерес до культурної спадщини з прагненням до перебування на природі. Міронов, Пугачов та Корінець наголошують на важливості екологічного компонента для сучасного туризму, що створює синергію між природоорієнтованим та культурним туризмом [15]. Можливість поєднання участі у ремісничих майстер-класах з активностями на природі підвищує привабливість дестинації для широкого кола туристів.

Наявність збережених зразків традиційної архітектури у сільській місцевості створює автентичне середовище для ремісничого туризму, оскільки дозволяє туристам зануритися у справжню атмосферу традиційного селянського життя. Хати з традиційним плануванням, господарські споруди, сільські краєвиди формують візуальний контекст, що посилює враження від знайомства з ремеслами. Водночас занепад багатьох сільських поселень, руйнування історичної забудови, поширення невдалих новобудов псують естетику середовища та знижують його привабливість для туристів, які шукають автентичності.

Наявність діючих майстрів, що володіють високим рівнем майстерності та здатні не лише створювати якісні вироби, а й навчати туристів основам ремесла, є критичним фактором туристичної привабливості локації. Особистість майстра, його комунікативні навички, педагогічні здібності, харизма суттєво впливають на якість туристичного досвіду. Гончаренко підкреслює роль інтерактивності та особистої взаємодії з носіями традицій як ключової характеристики креативного туризму [4]. Ідентифікація талановитих майстрів у різних населених пунктах Сумщини та їхня підготовка до роботи з туристами є важливим завданням для розвитку ремісничого туризму.

Інституційна інфраструктура підтримки ремесел включає музеї народної творчості, центри культури, будинки ремесел, що функціонують у деяких населених пунктах регіону. Ці установи виконують функції збереження колекцій традиційних виробів, організації виставок, проведення майстер-класів, координації діяльності ремісників. Наявність такої інфраструктури у населеному

пункті суттєво підвищує його туристичну привабливість, оскільки створює організаційну основу для прийому туристичних груп, забезпечує методичну підтримку розвитку ремесел, акумулює інформацію про місцеві традиції.

Фестивальна діяльність відіграє важливу роль у формуванні туристичної привабливості ремісничих центрів, оскільки фестивалі народних промислів, ярмарки ремесел створюють концентрацію атракцій у певний час, привертають увагу медіа та широкої публіки, формують впізнаваний образ території. Регулярне проведення якісних фестивальних заходів може перетворити навіть невеликий населений пункт на відому туристичну дестинацію, яку щорічно відвідують тисячі людей. Досвід малих міст України демонструє потенціал фестивалів для активізації громад та розвитку туризму [29].

У таблиці 2.2. нами надано оцінку туристичної привабливості потенційних ремісничих центрів Сумської області.

Таблиця 2.2.

### Оцінка туристичної привабливості потенційних ремісничих центрів Сумської області

| Критерій оцінки               | Міста обласного значення               | Історичні малі міста                       | Сільські поселення                            | Вага критерію |
|-------------------------------|--|--|---|---------------|
| Транспортна доступність       | Висока (залізниця, автошляхи)          | Середня (автошляхи регіонального значення) | Низька (місцеві дороги)                       | 0,20          |
| Туристична інфраструктура     | Наявна (готелі, заклади харчування)    | Обмежена (окремі заклади)                  | Відсутня або мінімальна                       | 0,15          |
| Збереженість традицій         | Часткова (музеї, окремі майстри)       | Часткова (локальні осередки)               | Висока (живі традиції)                        | 0,25          |
| Наявність майстрів            | Поодинокі майстри                      | Декілька майстрів                          | Різна (від відсутності до групи майстрів)     | 0,20          |
| Культурно-історичний контекст | Музеї, пам'ятки, екскурсійні об'єкти   | Історична забудова, локальні пам'ятки      | Автентичне середовище, традиційна архітектура | 0,15          |
| Інформаційна присутність      | Інформаційні матеріали, онлайн-ресурси | Обмежена інформація                        | Мінімальна видимість                          | 0,05          |

Джерело: створено автором

Оцінка показує, що різні типи поселень мають специфічні переваги та недоліки для розвитку ремісничого туризму. Міста обласного значення володіють кращою інфраструктурою та доступністю, але часто втратили автентичність традицій. Малі історичні міста представляють баланс між доступністю та збереженням культурної спадщини. Сільські поселення зберігають найбільш автентичні традиції, але стикаються з проблемами інфраструктури та доступності.

Конкурентні переваги Сумської області для розвитку ремісничого туризму включають автентичність збережених традицій, відносно низьку комерціалізацію порівняно з популярними туристичними регіонами, що забезпечує справжність досвіду без театралізації та інсценізації. Цінова доступність послуг у регіоні порівняно з західними областями України може бути привабливою для бюджетних туристів. Близькість до великих міст Харкова, Полтави створює потенційний ринок для туризму вихідного дня, що оптимально підходить для креативних туристичних програм [16].

Конкурентні недоліки включають низьку впізнаваність регіону як туристичної дестинації, відсутність сформованого туристичного бренду, обмежену туристичну інфраструктуру у більшості населених пунктів. Недостатня координація між ремісниками, відсутність організаційних структур, що могли б консолідувати зусилля окремих майстрів та створити комплексний туристичний продукт, обмежують можливості розвитку. Слабкий маркетинг та просування, відсутність онлайн-платформ для бронювання ремісничих майстер-класів роблять регіон невидимим для потенційних туристів, які планують подорожі переважно через інтернет.

Потенціал окремих населених пунктів для розвитку ремісничого туризму визначається комбінацією факторів, що включають збереженість традицій, наявність харизматичних майстрів, інфраструктурне забезпечення, культурно-історичний контекст. Ідентифікація локацій з найвищим потенціалом дозволяє сфокусувати зусилля та ресурси на пріоритетних напрямках, створюючи пілотні проекти, що можуть стати зразком для інших територій. Потапова та Самолук

підкреслюють важливість вибору правильних локацій для туристичного розвитку малих міст [22].

Залучення місцевих громад до розвитку ремісничого туризму є критичним фактором успіху, оскільки без підтримки та активної участі мешканців будь-які зовнішні ініціативи приречені на провал. Балинський наголошує на ролі локальних медіа та громадських активістів у активізації мешканців малих міст для участі у проектах розвитку [27]. Формування місцевої ідентичності, пов'язаної з ремісничими традиціями, створює основу для консолідації громади навколо ідеї туристичного розвитку на основі унікальної культурної спадщини.

### **2.3. Аналіз інфраструктури та ресурсного забезпечення розвитку креативного туризму на основі ремесел**

Розвиток креативного туризму на основі ремесел потребує відповідного інфраструктурного забезпечення, що включає як загальну туристичну інфраструктуру, так і специфічні об'єкти та сервіси, необхідні саме для ремісничого туризму. Дупляк, Жученко та Забалдіна підкреслюють важливість систематичного підходу до формування інфраструктури туристичної дестинації як необхідної умови її конкурентоспроможності [7]. Аналіз наявної інфраструктури Сумської області дозволяє виявити прогалини та визначити пріоритетні напрями інвестицій для створення сприятливих умов розвитку креативного туризму.

Готельна інфраструктура регіону представлена переважно у обласному центрі та райцентрах, де функціонують готелі різного рівня комфортності від бюджетних до середнього цінового сегменту. У сільській місцевості, де зберігаються найбільш автентичні ремісничі традиції, організовані засоби розміщення практично відсутні, що створює серйозний бар'єр для розвитку туризму. Альтернативні форми розміщення, такі як сільський зелений туризм, агротуризм, приватні садиби, що приймають туристів, розвинені недостатньо порівняно з західними регіонами України, де ця галузь має значні масштаби.

Розвиток сільського туризму у Сумській області міг би стати основою для ремісничого туризму, оскільки садиби зеленого туризму можуть пропонувати не лише розміщення та харчування, а й культурно-пізнавальні програми, що включають знайомство з традиційними ремеслами, участь у майстер-класах, придбання виробів місцевих майстрів. Інтеграція ремісничого компонента у послуги агротуристичних садиб підвищує їхню привабливість та диференціює пропозицію від суто рекреаційного відпочинку на природі. Стимулювання розвитку садиб зеленого туризму через програми підтримки, навчання власників, маркетингове просування може створити мережу об'єктів розміщення у сільській місцевості.

Заклади харчування у населених пунктах регіону представлені ресторанами, кафе, їдальнями переважно у містах, тоді як у селах організовані заклади громадського харчування рідкісні або відсутні. Для туристів, що відвідують сільську місцевість, відсутність можливості поїсти у громадському закладі створює незручності, особливо для одноденних поїздок без ночівлі. Розвиток гастрономічного туризму, що базується на традиційній кухні Слобожанщини, міг би доповнити ремісничий туризм, створюючи комплексний культурний досвід для відвідувачів. Організація майстер-класів з приготування традиційних страв у поєднанні з ремісничими майстер-класами розширює пропозицію креативних активностей.

Транспортна інфраструктура включає мережу автомобільних доріг різного значення, залізничне сполучення, що з'єднує обласний центр з іншими регіонами України. Стан автомобільних доріг у сільській місцевості часто незадовільний, особливо місцевих доріг, що з'єднують села, що ускладнює доступ туристів до віддалених локацій. Громадський транспорт у сільській місцевості обмежений, з нечастими рейсами автобусів, що робить відвідування сіл без власного автомобіля проблематичним. Розвиток туристичної мобільності потребує як покращення стану доріг, так і організації спеціальних туристичних трансферів, екскурсійних автобусів за маршрутами, що включають ремісничі осередки.

Інформаційна інфраструктура туризму у Сумській області розвинена недостатньо, що проявляється у відсутності туристично-інформаційних центрів у більшості населених пунктів, обмеженій наявності інформаційних матеріалів про туристичні можливості регіону, слабкій присутності у цифровому просторі. Створення туристично-інформаційних центрів у ключових локаціях, розробка якісних інформаційних матеріалів, створення веб-порталів та мобільних додатків з інформацією про ремісничі осередки, можливості участі у майстер-класах є необхідними кроками для покращення видимості регіону [20].

Специфічна інфраструктура для ремісничого туризму включає демонстраційні майстерні, де туристи можуть спостерігати за роботою майстрів, навчальні майстерні для проведення майстер-класів, виставкові простори для експозиції виробів, торгові точки для реалізації продукції ремісників. У Сумській області така інфраструктура розвинена мінімально, більшість майстрів працюють у власних домашніх майстернях, що не завжди пристосовані для прийому відвідувачів. Створення спеціалізованих центрів ремесел у населених пунктах з концентрацією майстрів могло б забезпечити комфортні умови для туристичної діяльності.

Музейна інфраструктура регіону включає обласний та районні краєзнавчі музеї, що мають колекції народного мистецтва та виробів традиційних ремесел. Ці музеї виконують важливу функцію збереження та презентації культурної спадщини, але їхній потенціал для розвитку креативного туризму використовується недостатньо. Трансформація музеїв з місць пасивного споглядання експонатів у інтерактивні культурні центри, що пропонують майстер-класи, демонстрації ремесел, творчі резиденції для художників може суттєво підвищити їхню привабливість для відвідувачів та роль у розвитку креативного туризму [25].

Кадрове забезпечення розвитку креативного туризму на основі ремесел включає кілька категорій фахівців. По-перше, самі ремісники, що володіють майстерністю виготовлення традиційних виробів та здатні передавати знання учням. По-друге, туристичні фахівці, що розуміють специфіку креативного

туризму та можуть розробляти відповідні туристичні продукти, організувати прийом туристів, просувати дестинацію. По-третє, менеджери культурних проектів, що можуть координувати діяльність різних стейкхолдерів, залучати фінансування, реалізовувати проекти розвитку. Дефіцит фахівців усіх категорій є серйозною проблемою для розвитку ремісничого туризму у регіоні.

У таблиці 2.3. нами представлений аналіз інфраструктурного забезпечення розвитку креативного туризму у Сумській області.

*Таблиця 2.3.*

### **Аналіз інфраструктурного забезпечення розвитку креативного туризму у Сумській області**

| <b>Вид інфраструктури</b> | <b>Наявність у регіоні</b>                        | <b>Якість та достатність</b>                                       | <b>Потреби розвитку</b>  |
|---------------------------|---|--|--|
| Засоби розміщення         | Готелі у містах, обмежені садиби зеленого туризму | Недостатня у сільській місцевості, де збережені ремесла            | Розвиток мережі садиб зеленого туризму, гостьових будинків     |
| Заклади харчування        | Ресторани та кафе у містах, мінімально у селах    | Недостатня для туристичних потреб у сільській місцевості           | Розвиток сільської гастрономії, етно-ресторанів                |
| Транспортна доступність   | Автошляхи, залізниця до обласного центру          | Незадовільний стан місцевих доріг, обмежений громадський транспорт | Покращення стану доріг, організація туристичних трансферів     |
| Демонстраційні майстерні  | Поодинокі приклади при музеях, центрах культури   | Критично недостатня для розвитку ремісничого туризму               | Створення мережі демонстраційних та навчальних майстерень      |
| Інформаційні центри       | Обмежена кількість у обласному центрі             | Недостатня інформаційна підтримка туристів                         | Створення туристично-інформаційних центрів у ключових локаціях |
| Виставкові простори       | Музеї, галереї у містах                           | Обмежені можливості презентації ремісничих виробів                 | Розвиток спеціалізованих галерей народного мистецтва           |

*Джерело: створено автором*

Фінансові ресурси для розвитку креативного туризму можуть походити з різних джерел, включаючи державні та регіональні бюджети, міжнародні донорські програми, приватні інвестиції, власні кошти ремісників та громад. Державне агентство розвитку туризму України реалізує програми підтримки

розвитку туризму у регіонах, що можуть бути використані для фінансування інфраструктурних проєктів, навчальних програм, маркетингових заходів [5]. Програми міжнародної технічної допомоги, що підтримують розвиток місцевих громад, збереження культурної спадщини, розвиток малого бізнесу, також можуть бути джерелом фінансування для проєктів ремісничого туризму.

Механізми державно-приватного партнерства можуть бути ефективним інструментом залучення приватних інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури при забезпеченні державної підтримки через надання земельних ділянок, спрощення дозвільних процедур, податкові пільги. Кооперація між ремісниками, туристичними операторами, власниками засобів розміщення, органами місцевого самоврядування може забезпечити синергію ресурсів та створення комплексного туристичного продукту без потреби у значних зовнішніх інвестиціях на початковому етапі [6].

Інституційне забезпечення включає органи влади різних рівнів, що відповідають за туристичну політику, збереження культурної спадщини, економічний розвиток територій. Координація дій різних інституцій є критичною для ефективного використання ресурсів та уникнення дублювання зусиль. Створення спеціалізованих структур, що фокусуються на розвитку креативного туризму, таких як агентства розвитку туристичних дестинацій, туристичні кластери, асоціації ремісників, може підвищити ефективність управління розвитком галузі [3].

Правове забезпечення розвитку ремісничого туризму включає законодавство про туризм, збереження культурної спадщини, підтримку малого підприємництва, сільський розвиток. Семенова та Гунаре підкреслюють важливість чіткого правового визначення туристичних дестинацій для ефективного управління їхнім розвитком [24]. Адаптація національного законодавства до європейських стандартів у сфері туризму та культурної спадщини створює правову основу для розвитку креативних форм туризму, включаючи ремісничий туризм.

Інформаційно-технологічне забезпечення включає цифрові платформи для просування туристичних послуг, онлайн-системи бронювання, веб-сайти та соціальні мережі для комунікації з потенційними туристами. Козловський, Зараховський та Ткаченко наголошують на ролі цифровізації у розвитку сучасного туризму [10]. Створення цифрової екосистеми для ремісничого туризму Сумщини, що включає єдиний веб-портал, профілі у соціальних мережах, можливості онлайн-бронювання майстер-класів, віртуальні тури майстернями може суттєво підвищити видимість регіону та зручність для туристів.

Освітнє забезпечення включає програми підготовки та підвищення кваліфікації фахівців для туристичної галузі, навчання ремісників навичкам роботи з туристами, комунікації, організації майстер-класів. Вищі навчальні заклади регіону, що готують фахівців з туризму, можуть стати базою для розробки спеціалізованих освітніх програм з креативного туризму, проведення досліджень, підготовки аналітичних матеріалів для обґрунтування політики розвитку. Партнерство між освітніми закладами, органами влади, бізнесом може забезпечити практикоорієнтований характер освіти та відповідність компетенцій випускників потребам галузі.

Наукове забезпечення включає дослідження традиційних ремесел регіону, документування технологій, вивчення історії промислів, аналіз туристичного потенціалу. Науковці гуманітарного профілю, що працюють у вищих навчальних закладах, музеях, науково-дослідних інститутах, можуть внести значний вклад у систематизацію знань про ремісничу спадщину Сумщини. Результати наукових досліджень стають основою для розробки автентичних туристичних продуктів, навчальних програм для майстер-класів, інформаційних матеріалів для туристів. Організація науково-практичних конференцій, семінарів, публікація монографій та збірників про ремесла регіону сприяє формуванню експертного середовища та обміну досвідом.

### РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНИХ ТУРИСТИЧНИХ ДЕСТИНАЦІЙ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ОСНОВІ РЕМЕСЕЛ

*Концептуальні засади формування туристичних продуктів на базі ремісничих традицій.* Формування туристичних продуктів на базі ремісничих традицій потребує чіткого концептуального фреймворку, що визначає філософію, принципи, структуру та механізми створення і доставки цінності для туристів. Концепція туристичного продукту у креативному туризмі суттєво відрізняється від традиційних форм туризму, оскільки центральним елементом стає не споглядання об'єктів, а активна участь у культурних практиках, співтворчість з носіями традицій, трансформаційний досвід особистісного зростання через навчання. Гончаренко підкреслює креативність як основу стратегії туристичного розвитку, що має знайти відображення у всіх елементах туристичного продукту.

Філософською основою туристичних продуктів на базі ремісничих традицій має стати концепція автентичності, що передбачає занурення туристів у справжнє культурне середовище без штучної театралізації чи спрощення для зручності сприйняття. Автентичність досягається через взаємодію з справжніми носіями традицій у їхньому природному середовищі існування, використання традиційних матеріалів та інструментів, навчання справжнім технікам без спрощень, розуміння культурного контексту та символічних значень ремісничих практик. Така філософія автентичності відрізняє креативний туризм від поверхневих культурних атракцій, де туристам показують стилізовані під традиції вистави.

Принцип партнерства між туристами та місцевими майстрами передбачає відмову від споживацької моделі туризму, де турист є пасивним споживачем послуг, натомість пропонуючи модель співпраці, де обидві сторони є активними учасниками процесу культурного обміну. Туристи не просто купують послугу майстер-класу, а стають учнями майстра, партнерами у творчому процесі,

дослідниками культурної традиції. Майстри у свою чергу не просто надають послугу, а діляться знаннями, досвідом, культурною ідентичністю. Така модель взаємодії створює глибші зв'язки та більш значущий досвід для обох сторін.

Принцип сталості передбачає, що туристична діяльність має сприяти збереженню традиційних ремесел, підтримувати місцеві громади, мінімізувати негативні екологічні та соціокультурні впливи. Доходи від туризму мають справедливо розподілятися, забезпечуючи гідну винагороду для майстрів та інших учасників туристичного ланцюга створення вартості. Туристична активність не повинна деформувати традиції, перетворюючи їх на комерційний продукт, позбавлений культурного змісту. Екологічний слід туристичної діяльності має бути мінімальним, використовуючи місцеві ресурси, підтримуючи традиційні екологічні практики.

Принцип освітності означає, що туристичний продукт має серйозну навчальну складову, що передбачає не просто розвагу чи дозвілля, а набуття нових знань, навичок, компетенцій. Освітня мета може варіюватися від поверхневого ознайомлення з ремеслом до серйозного навчання з можливістю подальшого самостійного займання. Програми мають бути структуровані педагогічно обґрунтовано, з поступовим ускладненням завдань, наданням зворотного зв'язку, можливостями для практики. Майстри виступають не лише демонстраторами, а педагогами, що володіють методиками передачі знань.

Структура туристичного продукту на базі ремісничих традицій включає кілька обов'язкових компонентів, що у сукупності створюють цілісний туристичний досвід. Основний продукт становить сама ремісничо-освітня діяльність, тобто майстер-класи, навчальні програми, демонстрації технік, спостереження за роботою майстрів. Цей компонент є серцевиною пропозиції та має найвищу цінність для туристів. Якість основного продукту критично важлива для задоволеності споживачів, тому майстерність ремісників, їхні педагогічні навички, організація навчального процесу мають відповідати високим стандартам.

Супутні послуги включають розміщення, харчування, транспортування, екскурсійне обслуговування, що необхідні для забезпечення комфортного перебування туристів у DESTИНАЦІЇ. Хоча ці елементи не є специфічними для ремісничого туризму, їхня якість суттєво впливає на загальне враження від поїздки. Інтеграція місцевого колориту у супутні послуги, наприклад через пропозицію традиційної кухні, розміщення у садибах з автентичним інтер'єром, підвищує цінність туристичного досвіду.

Додаткові послуги створюють можливості для збагачення туристичного досвіду та диференціації пропозиції. До них належать екскурсії до музеїв народного мистецтва, відвідування виставок ремісників, участь у фестивалях народних промислів, знайомство з природними та історико-культурними пам'ятками регіону, майстер-класи з суміжних тем, наприклад традиційної кухні. Пакетування основних та додаткових послуг дозволяє створювати різноманітні туристичні продукти для різних сегментів ринку.

Емоційна складова туристичного продукту, хоча й нематеріальна, має величезне значення для сприйняття цінності споживачами. Відчуття занурення у автентичну культуру, радість від освоєння нових навичок, задоволення від створення власними руками унікального виробу, відчуття зв'язку з традицією та майстром створюють емоційні переживання, що запам'ятовуються надовго. Дизайн туристичного досвіду має враховувати емоційну траєкторію туристів, створюючи кульмінаційні моменти та запам'ятовувані враження.

Типологія туристичних продуктів на базі ремісничих традицій може будуватися за різними критеріями. За тривалістю можна виокремити короткі майстер-класи на кілька годин для туристів, що перебувають у регіоні транзитом чи мають обмежений час, одноденні програми з поверненням увечері для мешканців сусідніх міст, дводенні тури вихідного дня з ночівлею для більш поглибленого досвіду, тижневі інтенсивні курси для серйозних любителів, довгострокові навчальні програми та творчі резиденції для професіоналів і студентів мистецьких спеціальностей.

За цільовою аудиторією продукти можуть орієнтуватися на сімейні групи з дітьми, пропонуючи прості техніки та ігрові форми навчання, молодіжну аудиторію з акцентом на креативність та соціальну взаємодію, дорослих любителів з серйозним інтересом до ремесла, професіоналів креативних індустрій, що шукають натхнення та нових навичок, іноземних туристів, зацікавлених в українській культурі, корпоративні групи для тимблдингу через спільну творчу діяльність. Кожен сегмент має специфічні потреби та очікування, що мають враховуватися при дизайні продукту.

За видом ремесла можна створювати спеціалізовані продукти, присвячені одному промислу, наприклад тур присвячений гончарству з відвідуванням кількох гончарів, чи мультиремісничі програми, що дають можливість спробувати різні види ремесел за одну поїздку. Спеціалізовані продукти підходять для аудиторії з глибоким інтересом до певного ремесла, тоді як мультиремісничі пропозиції приваблюють туристів з широкими культурними інтересами.

За рівнем складності та глибини занурення можна диференціювати ознайомчі програми для початківців без попереднього досвіду, базові курси для опанування фундаментальних технік, просунуті програми для тих, хто вже має певний досвід і прагне поглибити знання, майстерські класи від визнаних майстрів для професіоналів та серйозних аматорів. Така градація дозволяє пропонувати продукти для споживачів з різним рівнем підготовки та різними навчальними цілями.

Механізми ціноутворення для туристичних продуктів на базі ремісничих традицій мають враховувати витрати на оплату роботи майстрів, матеріали для майстер-класів, організаційні витрати, амортизацію обладнання, маркетинг та адміністрування при забезпеченні прийнятної норми прибутку та конкурентоспроможності цін. Ціни мають відображати цінність пропозиції для споживачів, а не лише покривати витрати. Диференційоване ціноутворення залежно від сезону, розміру групи, тривалості програми дозволяє оптимізувати завантаження та доходи.

Канали дистрибуції туристичних продуктів включають як традиційні туристичні агентства та оператори, так і сучасні цифрові платформи для бронювання унікальних вражень. Прямі продажі через власні веб-сайти майстрів чи центрів ремесел дозволяють уникнути комісійних витрат посередникам. Партнерства з готелями, садибами зеленого туризму, туристично-інформаційними центрами створюють локальні канали просування. Присутність на онлайн-платформах типу Airbnb Experiences розширює географію охоплення аудиторії.

Стандарти якості туристичних продуктів на базі ремісничих традицій мають забезпечувати автентичність досвіду, безпеку туристів, професіоналізм обслуговування, відповідність заявленій програмі. Сертифікація майстрів, акредитація навчальних програм, регулярний моніторинг якості обслуговування є механізмами підтримання високих стандартів. Система зворотного зв'язку від туристів дозволяє виявляти проблеми та постійно вдосконалювати пропозицію.

***Рекомендації щодо популяризації ремесел та створення креативних туристичних маршрутів.*** Популяризація ремесел як основи для креативних туристичних дестинацій потребує комплексної маркетингової стратегії, що поєднує традиційні та інноваційні інструменти просування для досягнення різних цільових аудиторій. Створення сильного регіонального бренду, що асоціюється з ремісничими традиціями, становить фундаментальне завдання для формування впізнаваності Сумської області на туристичному ринку. Брендінг туристичної дестинації має базуватися на автентичних характеристиках регіону, його унікальних конкурентних перевагах, емоційних асоціаціях, що резонують з цільовою аудиторією.

Розробка бренд-ідентичності для ремісничого туризму Сумщини має включати вербальні та візуальні елементи, що створюють цілісний та запам'ятовуваний образ. Слоган, що стисло передає сутність пропозиції, логотип, що візуально репрезентує ремісничу традицію, фірмовий стиль для всіх комунікаційних матеріалів забезпечують консистентність повідомлень у всіх точках контакту з аудиторією. Наратив бренду має розповідати історію регіону,

його людей, традицій, створюючи емоційний зв'язок з потенційними відвідувачами.

Цифровий маркетинг відіграє критичну роль у просуванні креативних туристичних продуктів, оскільки цільова аудиторія креативного туризму активно використовує інтернет для планування подорожей, пошуку натхнення, бронювання послуг. Створення комплексної цифрової екосистеми для ремісничого туризму Сумщини має включати офіційний веб-портал дестинації з вичерпною інформацією про ремісничі центри, майстрів, можливості участі у майстер-класах, практичну інформацію для туристів. Інтерактивна карта з геолокацією майстрів та ремісничих об'єктів полегшує планування маршрутів.

Присутність у соціальних мережах дозволяє створювати постійний діалог з аудиторією, ділитися контентом, що надихає та інформує, залучати користувачів до обговорень та взаємодії. Контент-стратегія має включати регулярну публікацію якісних фотографій та відео з майстерень, історії майстрів, покрокові демонстрації ремісничих технік, відгуки туристів, анонси подій та фестивалів. Візуальний контент особливо ефективний для просування ремісничого туризму, оскільки краса виробів та процес їх створення створюють сильний візуальний наратив.

Співпраця з блогерами та інфлюенсерами, що спеціалізуються на туризмі, культурі, хендмейді, може забезпечити доступ до широкої аудиторії їхніх підписників. Організація прес-турів для блогерів з запрошенням їх у Сумську область для участі у ремісничих майстер-класах та створення контенту про регіон є ефективною стратегією генерування автентичних повідомлень від незалежних джерел. Відгуки та рекомендації інфлюенсерів мають вищу довіру аудиторії порівняно з офіційною рекламою.

Контент-маркетинг через створення та поширення цінного контенту, що інформує, освітлює, надихає аудиторію, будує довіру та позиціонує дестинацію як експерта у сфері традиційних ремесел. Публікація статей про історію ремесел Сумщини, інтерв'ю з майстрами, гайди для початківців з різних видів ремесел, огляди фестивалів та подій створює бібліотеку контенту, що приваблює

органічний трафік через пошукові системи. Відео-контент у форматі мініатюр про техніки ремесел, віртуальні тури майстернями, документальні фільми про майстрів має високий потенціал вірального поширення.

Традиційні маркетингові канали зберігають релевантність для певних сегментів аудиторії та типів повідомлень. Участь у туристичних виставках та ярмарках дозволяє представити регіон професійній аудиторії туристичних операторів, агентів, медіа, встановити ділові контакти, укласти партнерські угоди. Інформаційні матеріали у друкованому форматі, такі як брошури, буклети, карти туристичних маршрутів, залишаються важливими у туристично-інформаційних центрах, готелях, на транспортних вузлах.

Розміщення інформаційних матеріалів у спеціалізованих туристичних виданнях, путівниках, культурних часописах досягає аудиторії активних мандрівників та культурних ентузіастів. Публікації у національних та регіональних медіа про унікальні ремісничі традиції Сумщини, історії майстрів, туристичні можливості регіону формують позитивний імідж та інформованість широкої публіки. Організація прес-турів для журналістів забезпечує генерування якісних публікацій у авторитетних виданнях.

Event-маркетинг через організацію та підтримку фестивалів, ярмарків, конкурсів ремісників створює концентровані туристичні атракції, що привертають значну кількість відвідувачів за короткий період. Щорічний обласний фестиваль ремесел Сумщини міг би стати ключовою подією у календарі туристичних подій регіону, що формує впізнаваність та традицію відвідування. Програма фестивалю має включати виставку-продаж виробів майстрів, демонстрації технік, майстер-класи для відвідувачів, конкурси майстерності, культурну програму з традиційною музикою та танцями.

Локальні ярмарки ремесел у населених пунктах з ремісничими традиціями створюють регулярні можливості для реалізації продукції майстрів та взаємодії з відвідувачами. Тематичні фестивалі, присвячені окремим видам ремесел, наприклад фестиваль гончарства чи лозоплетіння, дозволяють глибше розкрити специфіку промислу, залучити фахівців та ентузіастів з усієї країни. Міжнародні

фестивалі з участю майстрів з інших країн підвищують престиж події та привабливість для відвідувачів.

Освітні програми та воркшопи для різних аудиторій популяризують ремесла та формують майбутній попит на ремісничий туризм. Програми для шкільної молоді знайомлять дітей з традиційними ремеслами, можливо закладаючи інтерес, що переросте у серйозне захоплення у дорослому віці. Майстер-класи у міських культурних центрах за межами регіону рекламують можливості креативного туризму у Сумській області серед міських жителів. Літні табори з ремісничою тематикою для дітей та підлітків поєднують рекреацію з навчанням традиційним промислам.

Партнерства та колаборації з різними стейкхолдерами розширюють можливості для просування та посилюють вплив маркетингових заходів. Співпраця з туристичними операторами, що спеціалізуються на культурному та креативному туризмі, забезпечує включення Сумської області у їхні програми та доступ до їхніх клієнтських баз. Партнерства з готелями та закладами розміщення в інших регіонах дозволяють розміщувати промоційні матеріали та рекомендувати поїздки до Сумщини як цікавий варіант для вихідного дня.

Кооперація з культурними інституціями, такими як музеї народного мистецтва, галереї, культурні центри у великих містах, створює можливості для організації виїзних виставок виробів сумських майстрів, презентацій туристичних можливостей регіону, майстер-класів як форми просування. Альянси з освітніми закладами, що готують фахівців у галузі мистецтва, дизайну, туризму, відкривають канали для залучення студентів як потенційних туристів для навчальних програм та творчих резиденцій.

Створення креативних туристичних маршрутів становить практичний інструмент для організації туристичних потоків та забезпечення комплексного досвіду відвідування регіону. Туристичний маршрут являє собою географічно організований набір атракцій та сервісів, що пропонують туристам логічну послідовність переміщень та активностей. Дупляк, Жученко та Забалдіна

підкреслюють важливість стратегічного планування туристичних маршрутів як інструменту розвитку дестинації.

Принципи проектування креативних туристичних маршрутів на основі ремесел включають географічну логіку, що мінімізує час на переїзди та оптимізує використання туристського часу, тематичну когерентність, що створює цілісний наратив маршруту, різноманітність активностей для підтримання інтересу туристів, баланс між структурованою програмою та вільним часом для самостійних досліджень, інклюзивність та доступність для різних категорій туристів. Маршрути мають бути добре промарковані, забезпечені інформаційними матеріалами, інфраструктурно підтримані.

Типологія креативних туристичних маршрутів може базуватися на різних критеріях. За тривалістю можна виокремити маршрути одного дня для туристів з обмеженим часом, дводенні маршрути вихідного дня як оптимальний формат для креативного туризму, тижневі маршрути для поглибленого знайомства з регіоном. За способом пересування розрізняють автомобільні маршрути для туристів з власним транспортом, автобусні маршрути для організованих груп, велосипедні маршрути для активних туристів у населених пунктах з компактним розташуванням об'єктів, пішохідні маршрути у межах окремих населених пунктів.

За тематикою маршрути можуть фокусуватися на одному виді ремесла, наприклад маршрут гончарів Сумщини з відвідуванням кількох гончарних майстерень, чи бути мультиремісничими, що дають панорамне уявлення про різноманіття промислів регіону. Комбіновані маршрути поєднують ремісничу тематику з іншими туристичними ресурсами, такими як природні заповідники, історичні пам'ятки, гастрономічні атракції, створюючи багатший досвід.

Структура креативного туристичного маршруту має включати ключові точки відвідування, якими є майстерні ремісників з можливістю участі у майстер-класах, музеї народного мистецтва з експозиціями традиційних виробів, демонстраційні центри ремесел з постійнодіючими експозиціями та програмами, виставкові простори та галереї сучасних майстрів, торгові точки для придбання

автентичних виробів. Додаткові точки включають заклади розміщення та харчування з етнічним колоритом, природні та історико-культурні атракції регіону, оглядові майданчики для фотографування.

Інфраструктурне забезпечення маршрутів потребує встановлення інформаційних стендів у ключових точках з картами маршруту та описом атракцій, дорожніх вказівників, що допомагають туристам орієнтуватися, місць для відпочинку вздовж маршруту, особливо для пішохідних та велосипедних турів, паркувальних майданчиків біля об'єктів відвідування, туалетів та інших базових зручностей. Мобільні додатки з GPS-навігацією, аудіогідами, доповненою реальністю модернізують досвід проходження маршрутів.

Пілотний маршрут для креативного туризму Сумщини міг би з'єднати кілька населених пунктів з різними ремісничими традиціями, створюючи дводенну програму для туристів вихідного дня. Перший день може включати від'їзд з обласного центру до першого населеного пункту з традицією гончарства, відвідування майстерні гончаря з демонстрацією роботи на гончарному крузі, майстер-клас з ліплення з глини для туристів, обід у місцевому закладі з традиційною кухнею, переїзд до наступного населеного пункту з традицією ткацтва, відвідування музею народного мистецтва з експозицією традиційного текстилю, майстер-клас з ручного ткацтва на традиційному верстаті, вечеря та розміщення у садибі зеленого туризму.

Другий день може продовжити знайомство з ремеслами регіону через відвідування майстра з лозоплетіння з демонстрацією техніки та майстер-класом з виготовлення простого виробу, вільний час для самостійного ознайомлення з населеним пунктом та придбання сувенірів, обід, переїзд до населеного пункту з традицією вишивки, участь у майстер-класі з традиційної вишивки, відвідування виставки робіт місцевих майстринь, завершення програми та повернення до місця початку маршруту. Така програма забезпечує збалансоване поєднання активного навчання, культурного занурення, відпочинку.

Сезонна диференціація туристичних маршрутів дозволяє оптимізувати туристичну діяльність відповідно до природних умов та культурного календаря

регіону. Весняні маршрути можуть акцентувати увагу на ремеслах, пов'язаних з обробкою рослинних волокон, збиранням природних матеріалів, підготовкою до літнього сезону. Літні маршрути максимально використовують сприятливі погодні умови для активних форм туризму, поєднання ремісничих програм з відпочинком на природі, проведенням майстер-класів на відкритому повітрі.

Моніторинг та оцінка ефективності туристичних маршрутів потребують систематичного збору даних про кількість туристів, їхню задоволеність досвідом, економічні ефекти для місцевих громад та ремісників, соціокультурні впливи туристичної діяльності. Опитування туристів після завершення маршруту дають цінну інформацію для вдосконалення програми, виявлення проблемних аспектів, розуміння очікувань різних сегментів аудиторії. Регулярний перегляд та оновлення маршрутів забезпечує їхню актуальність та конкурентоспроможність.

Масштабування успішних пілотних проектів на інші території регіону дозволяє поступово розбудовувати мережу креативних туристичних маршрутів, що покривають всю Сумську область. Створення маршрутів різного рівня складності та тематики забезпечує різноманітність пропозиції та можливість багаторазових відвідувань регіону туристами з різними інтересами. Інтеграція сумських маршрутів у національні та міжнародні туристичні мережі підвищує видимість регіону та приваблює більш широку аудиторію.

## ВИСНОВКИ

1. Проведене дослідження дало змогу комплексно проаналізувати потенціал традиційних ремесел Сумської області як основи формування креативної туристичної дестинації та обґрунтувати перспективні напрями його використання для розвитку туристичної галузі регіону. Результати роботи підтверджують гіпотезу про те, що автентична ремісничка спадщина може стати потужним конкурентним ресурсом територіального розвитку за умови системної інтеграції у туристичний продукт. У процесі теоретичного дослідження встановлено, що креативний туризм являє собою інноваційну форму туристичної діяльності, орієнтовану на активну участь відвідувачів у культурному житті дестинації через безпосереднє залучення до автентичних творчих практик місцевих спільнот. Традиційні ремесла як форма нематеріальної культурної спадщини володіють унікальними характеристиками, що робить їх ідеальною основою для креативного туризму, оскільки вони поєднують матеріальну та духовну складові культури, передбачають інтерактивність та можливість трансляції досвіду, зберігають локальну ідентичність та автентичність.

2. Аналіз ремісничого потенціалу Сумської області виявив значне різноманіття традиційних промислів, серед яких провідне місце посідають гончарство, ткацтво, вишивка, лозоплетіння, деревообробка, ковальство та інші види народного мистецтва. Встановлено географічну концентрацію ремісничих осередків у певних населених пунктах регіону, що історично склалися як центри окремих промислів. Водночас виявлено проблеми занепаду окремих видів ремесел через відсутність системи передачі знань молодому поколінню, недостатню державну підтримку майстрів, обмеженість ринків збуту виробів та низьку обізнаність широкого загалу про існування унікальних ремісничих традицій. Оцінювання туристичного використання ремісничого потенціалу Сумщини засвідчило фрагментарний характер наявних ініціатив, відсутність системного підходу до інтеграції традиційних промислів у туристичний продукт регіону. Водночас ідентифіковано бар'єри розвитку, серед яких недостатня

туристична інфраструктура сільських територій, слабка поінформованість потенційних відвідувачів, відсутність єдиного бренду регіону, обмежені фінансові ресурси місцевих громад та ремісників.

3. Розроблені нами практичні рекомендації включають створення туристичних маршрутів ремісничої тематики, організацію майстер-класів та фестивалів народних промислів, розвиток музейних експозицій та інтерактивних центрів ремесел, формування регіонального бренду туристичної дестинації, впровадження цифрових технологій просування ремісничого туризму. Реалізація запропонованих заходів сприятиме збереженню культурної спадщини, диверсифікації економіки сільських територій, створенню додаткових робочих місць та зміцненню туристичної привабливості Сумської області загалом.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 10 маленьких міст України, які варто відвідати. Dovkola. media. URL : [https://dovkola.media/10-malen-kykh-mist-ukrainy-iaki-varto\\_vidvidaty/#google\\_vignette](https://dovkola.media/10-malen-kykh-mist-ukrainy-iaki-varto_vidvidaty/#google_vignette) (дата звернення: 11.05.2025).
2. Брич В., Кифяк О. Теоретико-методологічні основи формування туристичних дестинацій у західноукраїнських прикордонних регіонах. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 4. С. 14-26.
3. Головчан А. І. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності туристичних дестинацій та управління ними. *Торгівля і ринок України*. 2020. №27. С. 157-161.
4. Гончаренко С. Креативність як основа стратегії туристичного розвитку. *Наукові записки*. 2020. №14. С. 35-41.
5. Державне агентство розвитку туризму України. *Офіційний сайт*. URL: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення: 12.03.2025).
6. Дорож Р. С., Адамовський О. М. Модель інноваційного розвитку туристичних дестинацій в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2024. №1 (48). С. 93-98.
7. Дупляк Т. П., Жученко В. Г., Забалдіна Ю. Б. Методологічні підходи до стратегічного планування розвитку туристичної дестинації. *Ефективна економіка*. 2021. №12. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek\\_2018\\_12\\_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_12_25) (дата звернення: 21.02.2025).
8. Жук Ю. І., Назарук М. М. Проблеми та перспективи розвитку туризму в малих історичних містах Львівської області. *Матеріали XV Всеукраїнських наукових Таліївських читань*. Харків, 2020. С. 66-71.
9. Ковальчук Т. Виклики креативно цифрового суспільства у туристичній галузі. *Економіка і туризм*. 2021. №6. С. 29-36.

10. Козловський Є. В., Зараховський О. Є., Ткаченко Т. І. Концепція розумного міста як чинник успішного розвитку міського туризму. *Економіка та держава*. 2022. №6. С. 56-59. DOI : <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.24.92>.
11. Коломицева О. В., Баранюк Д. С., Бойко С. Г. Методики маркетингової оцінки туристичних дестинацій. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету*. 2022. Вип. 66. С. 79-87.
12. Кравченко О. Креативна економіка як фактор розвитку туристичної галузі: світові практики та перспективи для України. *Економіка України*. 2020. №5. С. 34-40.
13. Литвин В. Креативна економіка: вплив на розвиток туристичної галузі України. *Журнал інноваційних досліджень*. 2022. №7. С. 28-34.
14. Мельник О. Креативні технології туризму як виклик креативно цифрового. *Вісник ЗГІА*. 2021. №8. С. 15-22.
15. Миронов Ю. Б., Пугачов М. І., Корінець Р. Я. Інноваційні напрямки управління екологічним туризмом в Україні в контексті сталого розвитку. *Інфраструктура ринку*. 2024. Вип. 77. С. 128-134. DOI : <https://doi.org/10.32782/infrastructure77-23>
16. Миронов Ю. Б., Свидрук І. І. Туризм як чинник економічного розвитку країни. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. №26. С. 255-263.
17. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. *Офіційний сайт*. URL: <https://merg.gov.ua/> (дата звернення: 10.04.2025).
18. Наумова О., Кудряшов Є. Життєвий цикл туристичних дестинацій в контексті управління розвитком. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. №4 (72). С. 111-122.
19. Олійник Л., Трегубов О., Ключковська В. Креативна економіка як фактор розвитку туристичної галузі: світові практики та перспективи для України. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-105> (дата звернення: 17.03.2025).

20. Остапчук К. С. Організація маркетингу туристичних дестинацій: особливості, методологія, принципи й інструменти здійснення. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2020. №2. С. 51-56.

21. Поліщук І. Креативність у стратегії туристичного розвитку сільських територій. *Науковий вісник*. 2021. №9. С. 12-19.

22. Потапова А., Самолюк І. Перспективи туристичних можливостей малих історичних міст України. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів: міжнародна наук.-практ. Інтернет-конф.* Луцьк, 2020. С. 113-116.

23. Савченко Л. Культурний туризм як чинник економічного зростання. *Актуальні питання економіки*. 2020. №8. С. 50-57.

24. Семенова М. В., Гунаре М. Правове визначення туристичної дестинації з урахуванням міжнародного законодавства та національного законодавства країн ЄС. *Право та інновації*. 2019. №4 (28). С. 34-39.

25. Сеньків М. І., Мох Р. Н. Ремесла як основа розвитку креативних туристичних дестинацій. *Економіка та суспільство*. 2022. №36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-5> (дата звернення: 22.04.2025).

26. Сидоренко І. Роль креативних індустрій у розвитку туризму: приклад Полтавської області. *Науковий вісник ПНТУ*. 2020. №3. С. 20-29.

27. Тимощук Я., Балинський: І. Місто має більше шансів на розвиток, якщо є медіа, що активізують мешканців. *The Ukrainians*. URL: <https://theukrainians.org/ihor-balynskiy-misto/> (дата звернення: 03.05.2025).

28. Тимощук Я., Старовойт І. Малі міста, яким вдасться, стануть магнітами й дороговказами. *The Ukrainians*. URL : <https://theukrainians.org/iryna-starovoijt-mali-mista/> (дата звернення: 05.05.2025).

29. Україна: нові туристичні маршрути в малих містах. *УКРІНФОРМ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3272184-novi-turisticni-marsruti-v-malih-mistah-ukraini.html> (дата звернення: 06.05.2025).

30. Ушкаренко Ю. В., Чмут А. В., Синякова К. М. Креативна економіка: сутність поняття та значення для України в умовах європейської інтеграції.

*Економіка і суспільство*. 2021. №18. С. 67-72. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-10>.

31. Чорна Н. Креативні індустрії та їх роль у розвитку культурно-пізнавального туризму. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2228> (дата звернення: 21.05.2025).

32. Шевченко О. Креативні індустрії як чинник розвитку туризму в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2022. №11. С. 18-24.

33. Florida R. *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic, 2022. 464 p.

34. Hall C. M., Gössling S., Scott D. The Evolution of Sustainable Development and Sustainable Tourism. In: Hall C. M., Scott D., Gössling S. (Eds.) *Handbook of Tourism and Sustainability*. Routledge, 2020. pp. 16-35.

35. Honey M., Krantz D. *Global Trends in Coastal Tourism*. Washington, 2021. URL: <https://www.responsibletravel.org/wp-content/uploads/sites/213/2021/03/global-trends-coastal-tourism-cesd-2008.pdf> (дата звернення: 24.05.2025).

36. Kudriashov Ye. Theoretical approaches to the definition of a «tourist destination" in frames of strategic management. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. №1 (69). С. 127-135.

37. Landry C., Bianchini F. *The Creative City*. London: Demos, 2020. 237 p.

38. Mandić A. Nature-Based Solutions for Sustainable Tourism Development in Protected Natural Areas: a Review. *Environment Systems and Decisions*. 2022. Vol. 39, pp. 249-268. DOI : <https://doi.org/10.1007/s10669-019-09718-2>

39. Scherf K. *Creative tourism in smaller communities: place, culture, and local representation*. Canada: University of Calgary Press, 2021. 331 c.

40. Washington H., Baillie J., Waterman C., Milner-Gulland E. J. A Framework for Evaluating the Effectiveness of Conservation Attention at the Species Level. *Oryx*. 2023. Vol. 49 (3). pp. 481-491. DOI : <https://doi.org/10.1017/S0030605314000763>

## ДОДАТКИ

## Додаток 1

|  |  |   |
|--|--|---|
|   | <p>МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ<br/>ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ</p> |  |
| <h2>СЕРТИФІКАТ УЧАСНИКА</h2> <p><u><i>Гуць Таміла Сергіївна</i></u></p> <p>взяв (ла) участь у <i>XI Міжнародній науково-практичній конференції</i><br/><b>«ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ:<br/>СУЧАСНИЙ СТАН, ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»</b>,<br/>яка відбулася 10-11 жовтня 2025 року в м. Одеса</p> <p>Проректор з наукової роботи,<br/>д.економ.н., проф.</p> <p style="text-align: center;"><br/></p> <p style="text-align: right;">О. С. Літвінов</p> |  |   |

**Продовження додатку 1**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА “ІНСТИТУТ РИНКУ І ЕКОНОМІКО-  
ЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАН УКРАЇНИ”  
АКАДЕМІЯ ПРИКЛАДНИХ НАУК, КОНІН, ПОЛЬЩА  
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ – ВАРНА, БОЛГАРІЯ  
ВАРНЕНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, ВАРНА, БОЛГАРІЯ

**ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ:  
СУЧАСНИЙ СТАН, ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

*МАТЕРІАЛИ*  
*XI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ*  
10-11 жовтня 2025 року

**Одеса – 2025**

## Продовження додатку 1

УДК: 334.012.42:338

**Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи:** матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, ОНЕУ, 10-11 жовтня 2025 р.). – Одеса, 2025. 834 с.

### ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

|   |  |
|---|--|
| <b>КОВАЛЬОВ</b><br>Анатолій Іванович      | доктор екон. наук, професор, ректор ОНЕУ   |
| <b>ЛІТВІНОВ</b><br>Олександр Сергійович   | доктор екон. наук, професор, проректор з наукової роботи ОНЕУ  |
| <b>АНДРЕЙЧЕНКО</b><br>Андрій Вадимович    | доктор екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки, права та управління бізнесом ОНЕУ  |
| <b>ЗОСЬ-КІОР</b><br>Микола Валерійович    | доктор екон. наук, професор, професор кафедри менеджменту імені І. А. Маркіної Полтавського державного аграрного університету (м. Полтава).                            |
| <b>ЧЕРНЯВСЬКА</b><br>Тетяна Анатоліївна   | доктор екон. наук, професор, професор кафедри економічних наук Академії прикладних наук у Конін (м. Конін, Польща).  |
| <b>КАЗАНЖИСЬКА</b><br>Веліна              | канд. екон. наук, професор, професор кафедри економіки та організації туризму Економічного університету – Варна (м. Варна, Болгарія)                                   |
| <b>КАРПІНСЬКА</b><br>Ганна Володимирівна  | канд. екон. наук, с.н.с., с.н.с. відділу розвитку підприємництва ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України» (м. Одеса). |
| <b>ЗАХАРЧЕНКО</b><br>Наталія Вячеславівна | доктор екон. наук, професор кафедри економіки, права та управління бізнесом ОНЕУ   |
| <b>СІЛІЧЄВА</b><br>Наталія Євгенівна      | канд. екон. наук, доцент кафедри економіки Варненського Вільного університету (м. Варна, Болгарія).  |
| <b>КАРПОВ</b><br>Володимир Анатолійович   | канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки, права та управління бізнесом, начальник НДЧ ОНЕУ   |
| <b>СТАРЧЕНКО</b><br>Антон Юрійович        | канд. юр. наук, ст. викладач кафедри економіки, права та управління бізнесом ОНЕУ  |
| <b>ДЕНЬГУБ</b><br>Валентина Василівна     | канд. екон. наук, доцент кафедри економіки, права та управління бізнесом ОНЕУ  |

У збірнику представлено матеріали учасників XI Міжнародної науково-практичної конференції «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи», яка відбулася в Одеському національному економічному університеті 10-11 жовтня 2025 року.

Розглядаються питання економіки, фінансів, інвестицій та інвестиційної діяльності, інновацій та інноваційної діяльності, публічного управління, підприємництва, конкурентоспроможності підприємств, інтеграційних процесів, національної безпеки, а також правових аспектів господарювання.

Матеріали публікуються в авторській редакції з редакційною правкою. Відповідальність за зміст та достовірність досліджень несуть автори.

## Продовження додатку 1

Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції  
«Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи»

*Гуць Т.С.*

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 242 «Туризм та рекреація», Сумський національний аграрний університет, Науковий керівник: Онопрієнко В.П. д.пед.н., професор, професор кафедри туризму, Сумський національний аграрний університет, м. Суми*

### **КЛАСТЕРИ РЕМЕСЕЛ: ПАРТНЕРСТВО МАЙСТРІВ І ТУРИСТИЧНИХ ОПЕРАТОРІВ НА ПРИКЛАДІ СУМЩИНИ**

Сучасні тенденції розвитку туризму орієнтовані на формування унікальних продуктів, які поєднують культурну спадщину та інноваційні підходи до організації відпочинку. У цьому контексті дедалі більшої популярності набуває модель кластерів, яка забезпечує ефективну взаємодію між різними суб'єктами господарювання. Ремісничі кластери є однією з перспективних форм інтеграції культурної спадщини в економіку туризму.

Сумська область, багата на традиційні промисли – гончарство, вишивку, ткацтво, лозоплетіння, різьблення по дереву, ковальство, – має всі передумови для формування кластерних ініціатив у сфері креативного туризму. Це дозволить поєднати збереження автентичних традицій із розвитком туристичної інфраструктури та створенням нових робочих місць.

Під кластером ми розуміємо географічну концентрацію взаємопов'язаних компаній, постачальників та організацій, що одночасно конкурують і співпрацюють [1].

У туристичній сфері кластер виступає інтегрованою системою, де взаємодіють: туристичні оператори й агенції; готельно-ресторанний бізнес; культурні та освітні заклади; ремісники та народні майстри; органи місцевого самоврядування.

У світі відомі успішні приклади ремісничих кластерів: «Тоскана – земля майстрів» (Італія), «Craft Village» (В'єтнам), «Керамічний кластер» у Польщі. Вони демонструють, що кооперація майстрів і туристичних компаній створює цілісні туристичні маршрути й забезпечує синергію культурної та економічної складової [2].

До передумов формування кластерів ремесел у Сумській області ми можемо віднести наступні: по перше, це історико-культурна база, бо саме традиційні ремесла Сумського регіону формують підґрунтя для створення автентичного туристичного продукту; по-друге, це інституційна підтримка, мається на увазі діяльність музеїв й відділів культури та туризму громад Сумщини, яка сприяє популяризації декоративно-ужиткового мистецтва; по-третє, це подієвий туризм, а саме наявність свят і ярмарків в регіоні (дні населених пунктів, місцеві етнофестивали, традиційні масові християнські

## Продовження додатку 1

Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції  
 «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи»

святкування), що інтегрують майстер-класи й виставки виробів; по-четверте, це запит туристів, а саме зростаючий інтерес до автентичних вражень та інтерактивних форм дозвілля, як з боку внутрішніх туристів, так і міжнародної спільноти.

Нами було визначено структуру та можливі напрями діяльності ремісничих кластерів Сумської області, які можуть включати:

- осередки майстрів регіонів Сумщини (гончарів, ткачів, вишивальниць, різьбярів);
- регіональні та національні туристичні оператори, які формують маршрути й пакети послуг;
- заклади культури (музеї, бібліотеки, культурні центри регіону);
- заклади освіти, які забезпечують підготовку кадрів і популяризацію ремесел;
- органи влади, що координують і підтримують розвиток кластера.

До основних напрямків діяльності в межах кластерів можна включити:

1. Організацію туристичного маршруту «Шлях ремесел Сумщини», який об'єднає майстерні, музеї та етнографічні локації;
2. Проведення майстер-класів як обов'язкової складової відвідування туристичної дестинації;
3. Фестивалі та ярмарки – презентація виробів та інтерактивне залучення відвідувачів;
4. Спільний маркетинг – створення бренду «Ремесла Сумщини», промоція в медіа та соцмережах;
4. Онлайн-платформи для бронювання майстер-класів і продажу виробів.

До можливих викликів та проблем функціонування та розвитку кластерів ремесел на території Сумської області ми віднесли: недостатнє фінансування на старті кластерних ініціатив; слабка маркетингова підготовка майстрів; потреба у створенні навчальних програм з підприємництва; низький рівень цифровізації ремісничої сфери.

Отже, формування ремісничих кластерів у Сумській області має значний потенціал для розвитку креативного туризму. Завдяки співпраці майстрів і туристичних операторів можна створити новий конкурентоспроможний продукт, який забезпечить культурне відродження, економічні вигоди та соціальний розвиток місцевих громад. Для успішної реалізації цієї моделі необхідна державна та муніципальна підтримка, створення сприятливих умов для малого бізнесу, використання інноваційних технологій у промоції й організації кластерних проєктів.

### Список використаних джерел

1. Голод А., Крижанівський Т., Дудаш, О. Розвиток туристичних кластерів як стратегічний напрям регіональної політики. *Економіка та суспільство*. 2024. (70). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-182>
2. Туризм як інструмент відновлення України. *Ukrainer*. 2023. URL: <https://www.ukrainer.net/turyzmvidnovlennia>

## Продовження додатку 1

Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції  
«Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи»

|  |     |
|--|-----|
| <b>Бербер А.І.</b><br>ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ТОВАРІВ ДЛЯ<br>НЕПРОДУКТИВНИХ ТВАРИН.....   | 283 |
| <b>Біла О., Гострик О.М.</b><br>ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ПРОГРАМНИХ<br>ПРОДУКТІВ У ПРАКТИЦІ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ.....                        | 285 |
| <b>Бондар А.В., Бричко А.М.</b><br>ДЕРЖАВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ<br>АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....                                 | 288 |
| <b>Бондаренко Ю.Г., Гатала О.І.</b><br>ПЛАНУВАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-<br>ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....           | 290 |
| <b>Бричко А.М.</b><br>ЕФЕКТИВНІ КОМУНІКАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ<br>ПІД ЧАС ВІЙНИ.....   | 292 |
| <b>Вершкова А.В., Корицька О.І.</b><br>ВІДКРИТТЯ НОВОГО РЕСТОРАНУ MCDONALD'S У ЛЬВОВІ<br>ЯК МАРКЕР РОЗВИТКУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ..... | 295 |
| <b>Гнатів Ю.П., Городняк І.В.</b><br>ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ<br>В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....                                  | 298 |
| <b>Губарєв Р.В.</b><br>АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В<br>ЛОГІСТИЦІ .....  | 301 |
| <b>Гуртова К., Гострик О.М.</b><br>ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМАХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО<br>ОБЛІКУ .....   | 303 |
| <b>Гуць Т.С., Онопрієнко В.П.</b><br>КЛАСТЕРИ РЕМЕСЕЛ: ПАРТНЕРСТВО МАЙСТРІВ І ТУРИСТИЧНИХ<br>ОПЕРАТОРІВ НА ПРИКЛАДІ СУМЩИНИ.....             | 306 |
| <b>Деньзуб В.В., Борисов А.В.</b><br>ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ РІВНЯ СПРИЯТЛИВОСТІ<br>БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ.....                                   | 308 |
| <b>Дерун І.А., Мисака Г.В.</b><br>ВИКЛИКИ ВАРТІСНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ.....  | 311 |
| <b>Дикун О.О., Федоришина Л.М.</b><br>РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ<br>АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ.....                        | 314 |

**ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА** 

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**Полтавський державний аграрний університет**

**Кафедра обліку і оподаткування**

**«БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, КОНТРОЛЬ ТА АНАЛІЗ  
В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН»**

**Збірник наукових праць VIII Всеукраїнської науково-  
практичної конференції**



**ПОЛТАВА 2025**



## Продовження додатку 2

**ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА** 

УДК 657

*Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін:*  
Збірник наукових праць VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції.  
(30 жовтня 2025 р., м. Полтава) / Полтавський державний аграрний університет.  
Полтава: ПДАУ, 2025. Т. 1. 1074 с.

**ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:**

**Голова організаційного комітету: КАНЦЕДАЛ НАТАЛІЯ** – к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування Полтавського державного аграрного університету

**Секретар організаційного комітету: ЛЕГА ОЛЬГА** – к.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування Полтавського державного аграрного університету

**Члени організаційного комітету:**

**ГНАТИШИН ЛЮДМИЛА** – д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів

**ДУБІНІНА МАРИНА** – д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування Миколаївського національного аграрного університету

**ЗОЛЯ ОЛЕКСІЙ** - д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Полтавського державного аграрного університету

**КОБЄЛЄВА ТЕТЯНА** – д.е.н., професор, професор кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

**ЛПСЬКИЙ РОМАН** - к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування Полтавського державного аграрного університету

**ПЕРЕРВА ПЕТРО** - д.е.н., професор, професор кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

**ЄРШОВА НАТАЛІЯ** – д.е.н., професор, професор кафедри обліку і фінансів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

**СЛАВКОВА ОЛЕНА** - д.е.н., професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Сумського національного аграрного університету

**СУК ПЕТРО** - д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

**БЕЗКРОВНИЙ ОЛЕКСАНДР** – декан факультету обліку та фінансів, к.е.н., доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Полтавського державного аграрного університету

**ГУБАРИК ОЛЬГА** - к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою, Дніпровського державного аграрно-економічного університету

**ПРИЙДАК ТЕТЯНА** – к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування Полтавського державного аграрного університету

**ПРОКОПИШИН ОКСАНА** – к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування Львівського національного університету природокористування

**ЯЛОВЕГА ЛЮДМИЛА** – к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування Полтавського державного аграрного університету

© Автори, 2025

© Кафедра обліку і оподаткування, 2025

© Полтавський державний аграрний університет, 2025





## Продовження додатку 2

**ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА** 

**ГУЦЬ ТАМІЛА**, здобувач вищої освіти  
 Науковий керівник – **ОНОПРІЄНКО ВОЛОДИМИР**,  
 д.пед.н., професор, професор кафедри туризму  
 Сумський національний аграрний університет, м. Суми

### **РЕМЕСЛА У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО БРЕНДУ РЕГІОНУ: МАРКЕТИНГОВИЙ АСПЕКТ**

Ремесла як невід’ємна частина культурної спадщини України відіграють важливу роль у формуванні креативних туристичних дестинацій, які ґрунтуються на поєднанні традицій, автентичності та сучасних маркетингових інструментів. В умовах зростаючої конкуренції на туристичному ринку саме культурна унікальність регіонів стає ключовим чинником їхньої привабливості для туристів. У цьому контексті ремесла не лише відображають історичні традиції та ідентичність території, але й формують основу для створення унікальних туристичних продуктів, здатних задовольняти попит як внутрішніх, так і іноземних відвідувачів [1].

Креативні туристичні дестинації, побудовані на ремісничих практиках, можуть виконувати декілька стратегічних функцій. По-перше, вони формують позитивний імідж регіону, адже асоціюються з автентичністю, майстерністю та естетичними цінностями. По-друге, вони створюють нові можливості для економічного розвитку завдяки залученню туристів, розвитку малого підприємництва та просуванню локальних брендів. По-третє, ремесла здатні стати платформою для інновацій у сфері маркетингу: інтеграція цифрових технологій, соцмереж та платформ електронної комерції дозволяє поширювати ремісничу продукцію та інформацію про неї на глобальному рівні [2].

Важливо підкреслити, що ремесла у сучасних умовах не можуть залишатися лише традиційними формами культурної діяльності. Вони потребують нової маркетингової концепції, яка передбачає поєднання традиційності з інноваційними формами просування. Це може включати створення брендів локальних ремісничих продуктів, використання сторітелінгу у просуванні, розробку туристичних маршрутів та фестивалів, які позиціонують ремесла як ключову складову туристичного досвіду. Особливе значення має візуальна ідентифікація, яка здатна підкреслити унікальність виробів і водночас зробити їх упізнаваними у світі.

Водночас ремесла як елемент туристичного бренду регіону мають великий соціокультурний ефект. Вони забезпечують передачу знань і навичок від старших поколінь до молодших, формують підґрунтя для освітніх і культурних ініціатив, сприяють розвитку креативної економіки. Це є особливо актуальним у післявоєнний період, коли відновлення регіонів потребує мобілізації внутрішніх ресурсів, а туризм може виступати інструментом соціально-економічної стабілізації. Таким чином, ремесла виконують роль не лише економічного, а й ідеологічного ресурсу, адже демонструють здатність нації зберігати й розвивати власну культурну спадщину.

З маркетингової точки зору, формування креативних туристичних



## Продовження додатку 2

### **ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА**

дестинацій на основі ремесел вимагає комплексного підходу. Він включає позиціонування регіону як території з унікальними традиціями, створення якісного контенту для популяризації в медіа та соціальних мережах, розробку крос-маркетингових стратегій за участю туристичних агентств, ремісників, органів влади та місцевих громад. Важливим є й використання сучасних інструментів цифрового маркетингу: SEO-просування туристичних сайтів, таргетованої реклами у соціальних мережах, блогінгу та відеоконтенту. Це дозволяє не лише поширювати інформацію про унікальні ремісничі традиції, а й залучати широку аудиторію потенційних туристів.

Досвід європейських країн свідчить про ефективність такого підходу. Наприклад, ремісничі фестивалі в Італії чи Іспанії перетворюються на масштабні туристичні події, які приваблюють десятки тисяч відвідувачів. Для України цей досвід може стати орієнтиром у розробці локальних стратегій розвитку креативних дестинацій. Зокрема, області з багатими ремісничими традиціями (Полтавська, Косівський район Івано-Франківської області, Опішнянський край) мають значний потенціал для розвитку туристичних кластерів на основі культурної спадщини [3].

Отже, проведені нами дослідження підтверджують, що ремесла мають потужний потенціал у процесі формування туристичного бренду регіону. Вони виступають не лише елементом культурної спадщини, а й маркетинговим інструментом, що забезпечує унікальність і впізнаваність території на туристичному ринку. Завдяки ремісничим практикам туристичні дестинації отримують автентичні маркери, які формують емоційний зв'язок із відвідувачами та стимулюють розвиток лояльності до регіону.

Окремої уваги заслуговує цифровізація ремесел як складова маркетингової стратегії. Використання соціальних мереж, відеоконтенту, маркетингових і спеціалізованих онлайн-платформ дозволяє популяризувати регіональні традиції серед широкої аудиторії, залучати нові сегменти споживачів і трансформувати локальні ремісничі практики в конкурентоспроможний туристичний продукт [4].

Таким чином, ремесла у системі туристичного брендингу варто розглядати не лише як елемент культурної автентичності, а й як сучасний маркетинговий ресурс. Їхнє ефективне використання забезпечить формування позитивного іміджу регіону, підвищення його конкурентоспроможності на внутрішньому й міжнародному ринках, а також створить умови для сталого розвитку громад.

#### **Список використаних джерел:**

1. Сеньків М., Мох Р. Ремесла як основа розвитку креативних туристичних дестинацій. *Економіка та суспільство*. 2022. №36. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-5>
2. Туризм як інструмент відновлення України. *Ukrainer*. 2023. URL: <https://www.ukrainer.net/turyzmvidnovlennia>
3. Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ). Брендинг України – концепція Ukraine NOW. 2023. URL: <https://mkip.gov.ua>
4. Прокопенко, Р. (2025). Цифровізація управління маркетинговою діяльністю підприємства: сучасні тренди та виклики. *Економіка та суспільство*. 2025. №74. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-130>



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**МАТЕРІАЛИ**  
**ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ**  
**КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ**  
**ТА АСПІРАНТІВ, ПРИСВЯЧЕНОЇ**  
**МІЖНАРОДНОМУ ДНЮ СТУДЕНТА**

(17-21 листопада 2025 р., м. Суми)

## Продовження додатку 3

Рекомендовано до друку науково-координаційною радою Сумського національного аграрного університету (протокол № 4 від 19.11.2025 р.)

**Редакційна рада:**

Коваленко І.М., д.б.н., професор  
Данько Ю.І., д.е.н., професор  
Ярошук Р.А., к.с.-г.н., доцент

**Редакційна колегія:**

Гесенко М.М., к.е.н., професор  
Думанчук М.Ю., к.т.н., доцент  
Кисельов О.Б., к.с.-г.н., доцент  
Масик І.М., к.с.-г.н., доцент  
Михайліченко М.А., к.і.н., доцент  
Синенко Т.П., PhD, доцент  
Срібняк Н.М., к.т.н., доцент  
Шкромада О.І., д.вет.н., професор

**Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента – (17-21 листопада 2025 р.). – Суми, 2025. – 611 с.**

У збірку увійшли тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента.  
Для викладачів, студентів, аспірантів.

**ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ РЕМЕСЛ СУМЩИНИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ**

Гуць Т. С., студ. 2м курсу ФХТ  
 Науковий керівник: проф. В. П. Онопрієнко  
 Сумський НАУ

Традиційні ремесла посідають важливе місце у формуванні культурної ідентичності регіону та виступають одним із ключових нематеріальних ресурсів розвитку туризму. На території Сумщини реміснична спадщина має глибокі історичні корені, пов'язані з побутом козацької старшини, розвитком слобідських ремесел та впливом транскордонних культурних контактів. Регіон відомий гончарством, ткацтвом, художньою вишивкою, ковальством, різьбленням по дереву, виготовленням кераміки та традиційних декоративно-ужиткових виробів. Ці види ремесел не лише зберігають культурну пам'ять, але й виступають чинником підвищення туристичної привабливості території, формуючи унікальну пропозицію на внутрішньому та міжнародному туристичних ринках.

Сучасні тенденції розвитку туризму засвідчують зростання запиту на аутентичний досвід, пов'язаний із локальною культурою та ручною працею. Туристи дедалі частіше шукають контакт не тільки з кінцевим продуктом ремесла, а й з історією його створення, символікою орнаментів, технологією виготовлення. У цьому контексті ремесла Сумщини мають високий потенціал інтеграції у туристичний продукт через майстер-класи, демонстраційні локації, етно-гастрономічні події, фестивалі та ремісничі маршрути. Поступовий перехід від пасивного перегляду експозиції до взаємодії із ремісником сприяє формуванню «досвідного туризму», який особливо цінується європейськими та українськими туристами молодого покоління.

Використання ремесел як туристичного ресурсу також сприяє соціально-економічному розвитку територіальних громад. Для малих населених пунктів Сумщини, де відсутня потужна туристична інфраструктура, ремісничі центри можуть виступати як осередки креативної економіки та місця збереження локальної ідентичності [1].

Створення ремісничих майстерень, відкритих для туристів, формує додаткові робочі місця, стимулює розвиток мікропідприємництва та забезпечує популяризацію традиційних технік серед молоді. Також ремесла є інструментом міжпоколінної комунікації, забезпечуючи передачу знань і навичок у рамках неформальної освіти.

Особливої ваги реміснича складова набуває у післявоєнний період. З одного боку, традиційні ремесла стають способом локальної економічної стійкості та відновлення малих громад; з іншого — вони виконують терапевтичну та реабілітаційну функцію, залучаючи внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та жінок, що втратили роботу, до творчої та соціально значущої діяльності. Формування ремісничих туристичних маршрутів Сумщини може стати інструментом культурної дипломатії регіону, демонструючи його здатність до збереження традицій в умовах руйнівних зовнішніх викликів [2].

Важливою складовою успішної інтеграції ремесел у туристичну сферу є використання сучасних засобів популяризації: діджиталізація контенту, створення онлайн-каталогів майстрів, віртуальні тури ремісничими центрами, відеозйомка процесу виготовлення виробів та присутність у маркетплейсах. Поєднання традиційного ремесла та цифрових технологій створює ефект «культурної видимості» на національному та міжнародному рівнях. Це розширює цільову аудиторію, сприяє продажам виробів онлайн і стимулює інтерес до офлайн-відвідування майстерень.

Зростає також роль подієвого туризму як форми презентації ремесел. У регіоні можуть ефективно розвиватися тематичні фестивалі, ярмарки, дні ремісничої культури, що поєднують демонстрацію виробів із локальною гастрономією та музичною традицією. Це не лише формує нові туристичні маршрути, але й сприяє репозиціонуванню Сумщини як території, де збереження спадщини поєднується з інноваційним підходом до її презентації [3].

Узагальнюючи, традиційні ремесла виступають стратегічним ресурсом розвитку туризму в Сумській області. Вони формують унікальний туристичний продукт, здатний конкурувати не за масштабами, а за автентичністю та емоційною насиченістю вражень. Інтеграція ремесел у регіональний туристичний простір посилює культурну стійкість громад, підтримує креативну економіку, сприяє збереженню ідентичності та забезпечує соціальну включеність населення. У перспективі ремісничий туризм може стати важливою складовою бренду Сумщини, поєднавши традиції та сучасні моделі презентації спадщини.

Список використаних джерел:

1. Голод А., Крижанівський Т., Дудаш, О. Розвиток туристичних кластерів як стратегічний напрям регіональної політики. *Економіка та суспільство*. 2024. (70). URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-182>
2. Сеньків М., Мох Р. Ремесла як основа розвитку креативних туристичних дестинацій. *Економіка та суспільство*. 2022. №36. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-5>
3. Туризм як інструмент відновлення України. *Ukrainer*. 2023. URL: <https://www.ukrainer.net/turyzmvidnovlennia>

## Продовження додатку 3

Сумський національний аграрний університет

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (17-21 листопада 2025 р.)

|   |     |
|---|-----|
| Супруненко М. К. РАННЯ ДІАГНОСТИКА НЕСПРАВНОСТЕЙ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІЙ ТЕХНІЦІ НА ОСНОВІ ВІБРАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-ЕКСТРЕМАЛЬНОЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА ПРИКЛАДІ ТРАКТОРА JOHN DEERE 6155M..... | 425 |
| Бойко А.О. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВДОСКОНАЛЕННІ ЖАРОСТІЙКИХ МАТЕРІАЛІВ І ПОКРИТТІВ ДЛЯ ДВИГУНІВ АВТОТРАКТОРНОЇ ТЕХНІКИ.....  | 426 |
| Либань Д.О. ЛАЗЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІЦНЕННЯ СТАЛЕВИХ ДЕТАЛЕЙ АГРОМАШИН: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ.....  | 427 |
| Савченко С.М. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗМІЦНЕННЯ ПОВЕРХНІ ДЕТАЛЕЙ ҐРУНТООБРОБНОЇ ТЕХНІКИ.....   | 428 |
| Скрипник В.В., Максимов П. С. ІНЖЕНЕРІЯ ПОВЕРХНІ ЯК СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ АВТОТРАКТОРНИХ ТРАНСМІСІЙ.....  | 429 |
| Тесленко О.В. РОЗРОБКА АДАПТИВНОЇ МОДЕЛІ ПРОГНОЗУВАННЯ ПИТОМОГО ОПОРУ ҐРУНТУ ДЛЯ ШВИДКІСНИХ ҐРУНТООБРОБНИХ АГРЕГАТІВ В УМОВАХ ЗМІННИХ АГРОКЛІМАТИЧНИХ ФАКТОРІВ.....   | 430 |
| Калнагуз О.М. АВТОМАТИЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПОЛЬОВИМИ АГРЕГАТАМИ.....  | 431 |

## ФАКУЛЬТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

|  |     |
|--|-----|
| Алейнова П. Д. ТУРИЗМ І РЕКРЕАЦІЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....                              | 432 |
| Андрєєв О.М. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПІЦЦИ З МЕТОЮ ПІВДИЩЕННЯ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ.....  | 433 |
| Антоневич С.В. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КРЕМУ З ДОДАВАННЯМ НЕТРАДИЦІЙНОЇ СИРОВИНИ.....   | 434 |
| Арістархов Р.С. ПІДВИЩЕННЯ БІОЛОГІЧНОЇ ЦІННОСТІ БЕЗАЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ ШЛЯХОМ ДОДАВАННЯ ПОРОШКУ ЕХІНАЦЕЇ.....                   | 435 |
| Бакуменко М. О. СТАН ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ У ПІВДЕННО-СХІДНОМУ РЕГІОНІ СУМЩИНИ.....   | 436 |
| Бражник А.В. ВИКОРИСТАННЯ ПОРОШКУ КУНЖУТУ У ВИРОБНИЦТВІ РИБНОГО РУЛЕТУ.....  | 437 |
| Бредун Д.В. АВТОМАТИЗОВАНІ ЛІНІЇ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА ХЛІБА: ВІД ЗАМІСУ ДО УПАКОВКИ.....  | 438 |
| Буєно-Бібікова Т. МОДЕРНІЗАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА ПРИКЛАДІ САДИБ РОМЕНСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ..... | 439 |
| Булега В.Ю. ПЕРЕРОБКА ЕКЗОТИЧНИХ ФРУКТІВ: ВИКЛИКИ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ.....   | 440 |
| Бушнєва А.О. ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ У ВИРОБНИЦТВО ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ.....                                      | 441 |
| Буяло Є.С. ФУНКЦІОНАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ФАРШУ ІЗ МАЛОЦІННИХ ВИДІВ РИБ.....   | 442 |
| Віленський В.О. ВИКОРИСТАННЯ VR-ТЕХНОЛОГІЙ НА МІСЬКИХ ЕКСКУРСІЙНИХ МАРШРУТАХ.....  | 443 |
| Влізько К. О. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КУЛІНАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕТРАДИЦІЙНОЇ СИРОВИНИ.....                        | 444 |
| Воронін О. А. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ТЕХНОЛОГІЇ БІСКВІТНОГО НАПІВФАБРИКАТУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ РОСЛИННИХ ПІНОУТВОРЮВАЧІВ.....      | 445 |
| Гасєвська Н. В. ВИКОРИСТАННЯ БІЛОЇ КВАСОЛІ У ВИРОБНИЦТВІ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ.....  | 446 |
| Гетьман Х.С. РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХІЧНОГО ТА ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ.....                         | 447 |
| Гончаренко С.О. СУМЩИНА ЯК ОСЕРЕДОК РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....   | 448 |
| Гончаренко С.О. РЕКРЕАЦІЙНИ ТУРИЗМ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....  | 449 |
| Губа С.О. ДОСЛІДЖЕННЯ МІКРОБІОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ МАРИНОВАНИХ НАПІВФАБРИКАТІВ З М'ЯСА КУРКИ.....                               | 450 |
| Гудименко С.В. ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСТРАКТУ ХМЕЛЮ У ВИРОБНИЦТВІ ЙОГУРТІВ.....  | 451 |
| Гусєва С.М. РАЦІОНАЛЬНЕ ТА ЗБАЛАНСОВАНЕ ХАРЧУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....  | 452 |
| Гуць Т.С. ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ РЕМЕСЛ СУМЩИНИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ.....  | 453 |
| Деркач Я.О. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ НАПОЇВ З ВИКОРИСТАННЯМ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ.....  | 454 |
| Дехтяренко А. Ю. ІННОВАЦІЇ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....   | 455 |
| Дзюба Я. С. БІЗНЕС-МОДЕЛІ ZERO-WASTE У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ: ВІД ГЛОБАЛЬНИХ ПРАКТИК ДО УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ.....               | 456 |
| Діхтяр А.Р. КРАЩІ ПРАКТИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ НА ПРИКЛАДІ ВІННИЦЬКОГО РЕГІОНУ.....   | 457 |
| Дрозд А.С. ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ І СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ.....                                    | 458 |
| Завгородній Д.М. АНАЛІЗ РИНКУ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ НАПОЇВ: ТРЕНДИ, СПОЖИВЧІ ВПОДОБАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....                  | 459 |
| Завилєнкова Т.М. СУПИ ШВИДКОГО ПРИГОТУВАННЯ У ХАРЧОВОМУ РАЦІОНІ ВІЙСЬКОВИХ.....  | 460 |

## Декларація академічної доброчесності

Я, Гуць Таміла Сергіївна, студентка групи ТУР 2401-1м Сумського національного аграрного університету зобов'язуюсь дотримуватися принципів академічної доброчесності під час виконання кваліфікаційної роботи. Я поінформована, що у разі порушення мною академічної доброчесності під час виконання кваліфікаційної роботи повинна буду нести академічну та/або інші види відповідальності і до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин, в тому числі, кваліфікаційна робота може бути анульована з наступним відрахуванням із університету.

Також усвідомлюю, що до мене у майбутньому може бути застосована процедура позбавлення ступеня вищої освіти та відповідної кваліфікації, якщо свідомо вчинене порушення академічної доброчесності буде виявлено під час перевірки кваліфікаційної роботи на наявність текстових запозичень відповідно до встановленої в університеті процедури з використанням ліцензованих програмних продуктів.

01.02.2025 р.

---

## ФОРМА САМООЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

| Критерій   | Рівень |   |   | Коментар |
|--|--------|---|---|----------|
| Огляд літератури побудовано навколо основної проблеми, використано найактуальніші сучасні дослідження за темою, чітко відображено зв'язок між завданнями, поставленими в роботі, та попередніми дослідженнями  | +      | + |   |          |
| Надана конкретна та точна інформація про методи та дані (кількість, температура, тривалість, послідовність, умови, розташування, розміри тощо), методи пов'язані з іншими дослідженнями.   |        |   | + |          |
| Наведено конкретні результати з поясненнями та аналізом, порівняння з результатами інших досліджень, показано чіткий зв'язок проблеми з отриманими результатами  | +      | + |   |          |
| Надано пропозиції щодо удосконалення, що підкріплено відповідними обґрунтуваннями (прогноз, модель тощо)   |        | + | + |          |
| Висновки містять зв'язок з найважливішими аспектами попередніх розділів, підсумок ключових результатів, продемонстровано зв'язок між цією роботою та наявними дослідженнями зосереджена увага на суттєвих результатах, зазначено їх можливе застосування; подано обмеження, на які слід спрямувати майбутні дослідження. |        |   | + |          |
| Перелік посилань є повним та достатнім для вирішення завдань дослідження   |        |   | + |          |
| Робота оформлена повністю відповідно до вимог  |        |   | + |          |
|  |        |   | + |          |
|  |        |   | + |          |
| Робота не містить друкарських та граматичних помилок   |        | + | + |          |

Підтверджую, що робота виконана мною самостійно, не містить академічного плагіату. Зокрема, у моїй роботі немає запозичення текстів, ідей чи розробок, результатів досліджень інших авторів без посилань на них, у тому числі буквального перекладу з іноземних мов чи перефразування, що видаються за свій текст, вирваних із контексту тверджень, цитат без лапок, фабрикації (вигаданих) даних чи фальсифікації (вигаданих і модифікованих на догоду бажаному висновку) результатів досліджень.

05.12.2025 р.

\_\_\_\_\_

Таміла ГУЦЬ